

AFSKED

AF

Swenska Folksharpan,

Med bidrag till Swenska Folksångernas Historia.

AF

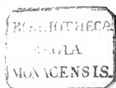
ARV. AUG. AFZELIUS.

MELODIERNA HARMONIERADE

af

E. DRAKE,
PROF., MUSIK. ACAD. SECR.

STOCKHOLM,
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.
1848.

TILL

H. K. H. PRINS GUSTAF.

De Ljusalfers Kung hade döttrarna två:
Ljuslockiga, Skalda och Saga.
Välkomna i hyddorna äro de små,
Der vida kring verlden de draga.
Så hafva de suttit mång' lyssnande qväll
Med minnen och sånger i Svithiods tjäll.

"Hell Gustaf, Dig, älskliga Konungason,
Du Hertig till Sången och Ljuset!"
Så helsa de blygsamma fjerran ifrån
Beskyddarn i Konungahuset.
De vilja Dig glädja med vishet och sång,
Att vägen Dig ej må bli tung eller lång.

O Furste, väl Dig, om Du väljer den lott,
Som lifvet har skönast att gifva!
En krona? — O! nej — den skall trycka Dig blott:
Ditt rike må Vishetens blifva.
Bjud Skalda och Saga, slå harpan och sjung;
I Vettets och Skönhetens verld blif en Kung! —

Till Prins Gustaf.

De Ljus Alfers Kung hade döttrarne två, ljus. lock._ki_ga Skul._da och Sa_ _ _ _ga. Så haf.va de sut.tit mång lyss._nande qväll med minnen och Sånger i Svi_ _thi_ _ods tjäll.

Väl.komna i hyddorna vo.ro de små, hvar. helst omkring jor._den de dra_ _ _ga.

Mångén åkerman kallas bort från välplöjd och tillredd, men osådd åkerteg; så lemnar ock ofta den andlige odlaren, skriftställaren, efter sig ofulländade verk, föresatser, som aldrig hunnit sin mognad. Min ungdoms käraste tanke, att engång återgifva Folket dess sköna melodier, med ord, mer värdiga de härliga ljuden än den i sednare tider så vårdslösade Folkvisans, var äfven nära att på detta sätt blifva helt och hållet en fruktlös föresats, då den berömda Ton-Sierskans återkomst erinrade mig derom, och jag egnade några lediga stunder att ur undangömda samlingar åter framdraga dessa blad. På det att dessa Sånger må så mycket lättare igenkännas, ha' oftast en eller flera verser från den gamla ursprungliga Visan blifvit bibehållna, och för den granskande Fornforskarens skull hafva de lånta orden ur den bearbetade Folkvisan blifvit utmärkta med lutande stilar. Att icke alltid första versen är underlagd musiken, har skett derföre, att när, såsom ofta händer, icke mer än en vers af Folkvisan sjunges, den, som bäst återgifver melodien, synes vara tjenligast dertill. Må granskaren icke döma efter läsning, utan efter sång: melodierna må blifva ordens försoning!

Farväl af Folk-harpan.

N:o 1&2.

Far_ väl i barndomsminnen ur

Sagans un_der verld. Från hem_bygdens sko_gar och

da_lar. O strömkarl i forsen, ej mera sjunger

du, men dina toner skö_na af lärkor sjungas nu, i

Hof och i gyl_le_ne sa_lar.

I.

Farväl af Folkharpan.

Farväl, j Barndomsminnen, ur Sagans underverld,
Från hembygdens skogar och dalar! —
Er sång för Kungasalen, i låga hyddor lärd,
Till hjertat så underligt talar.
O, Strömkarl, i forssen ej mera höres du;
Men dina ljufva toner af tärnor sjungas nu
I hof och i gyldene salar.

I minnets morgontimma, hur' lekte för min håg
De röster från hänrunna tider:
Hur' Hafsfrun skumhvit gungas på lugnande våg
Och vattnet ur lockarna vrider.
Och Necken sin harpa i qvällen höres slå,
Och barnen små på stranden de lyssna deruppå
Och lofva förlossning omsider.

Folksharpa skön! i skogen jag gömd dig fordom fann,
Omsusad af regnbäckens alar.
Till vandrarn uppå bergen ditt milda ljud ej hann,
Förklingadt i djupaste dalar.
Men lifvet det älskar sin sköna morgondröm,
Och Freja kommer åter, med kärlek blyg och öm,
Att gästa i Swithiods salar.

II.

Folkets Glädje-sång *)

vid

Kronprins CARLS födelse den 3 Maj 1826.

(Melodi som föregående.)

Ack, hören, Svenskar alle, de fröjdefulla ljud
I dal och på höjd månde skalla!
Fröjd hörs i Herrans Tempel; de trogne lofva Gud,
Som hör, när vi Honom åkalla.
Sig gläder ek i lund, ja, minsta gräs och ljung:
Sig gläder man i kojan, sig gläder Svea Kung;
Och redeliga Dannemän alla.

Den 3:dje da'n i Maj skrif Daneman med pränt,
Och året bland lyckliga åren.
Gud nådigt oss en Arfprins har till stor fromma sändt,
Han kom till oss fröjdfull med våren:
Och just som tranan hördes i himmelens höjd
Och lärkorna de sjöngo, och allt var lust och fröjd,
Och gullvifvan titta ur jorden.

---

*) Tryckt bland folkets Skillings-visor 1826 och sedan mycket spridd i landsorterna, der melodien är särdeles älskad.

Det var en Thorsdagsmorgon, inför Guds ansigt' fram
Till Christen-dop förd månd' han blifva,
Den ädlaste telning af den ädlaste stam,
Som våra barn ett bröstvärn skall gifva.
Den älskeliga stam var ej rotad i vår Nord;
Men telningen slog rötter, djupt i den Svenska jord:
Det månd' Sverges ovän förfara!

Vår Prost han predika' just som en Herrans tolk,
Och lät oss Guds nådeverk veta.
Vi sjöngo för vår Kronprins: "*Nu tacker Gud allt folk*"
Carl Ludvig Eugène månd' han heta.
Christ' gifve det namnet med gyllne stäfver må
Allt ifrån denna dagen i Allmakts-boken stå,
Som det står i Svenskmanna hjertan!

Jag vet ej hur det var, men så rörd jag blef i håg;
Det kom just som vått i mitt öga:
Och alla med stor andakt i bönen jag såg
Till Konungars Konung i det höga.
Din Gud och din Konung, du gamla Svealand,
Var trogen, så skall dig allt gå väl uti hand,
Stor trohet, stor ära städs' kröner.

Mig tyckes se vår Drottning med Soneson på arm,
Med Farfaders svärd skall han leka:
Och drar han det en dag med fullsvensker arm,
Visst bli våra fiender bleka.
Ja, hägna hans barndom, Du himmelske Monark!
Låt honom ock uppvexa, en Gideon stark,
Behagelig Gudi och mannom!

Som lind i lund, som ceder allt uppå Libanon,
  Vår Kronprins bland Furstar månd' vara! —
En prydnad och ett stöd för vår Konungathron,
  Gud nådeligen honom bevara;
Också vår Kronprinsessa, det fagra, unga lif! —
  Som lundens liljor ljuflig hon är, det väna vif,
    Och ögon som stjernor så blida.

Så sjung nu denna visan, du Svenske man så god,
  Statt fast uti Fädernas lära:
För fosterland och frihet ej spara bön och blod,
  Att frukta Gud och Konungen ära!
Stöd, Herre! Ditt kors på det Svenska Zions berg,
  Krön åren med Ditt goda, gif Lejonet märg,
    Så hvilar det tryggt uti Norden!

Sjömansvisa.

N:o 3.
Med Uttryck

När störtsjö_ar re_..lin_gen
skjöl_..ja, det hvi_ner i tac_kel och tåg och
skyhög sig hvälf_ver hvar böl_...ja då le_ker i
sjö mannens håg: Prins Os_car den hjelten så ung, vi
ko_..rat till Vikinga_Kung! mig lyster med ho_nom att
föl_..ja i stormar på skummande våg.

III.

Sjömans-Visa *).

När störtsjöar relingen skölja,
Det hviner i tackel och tåg,
Och skyhög sig häfver hvar bölja,
Då leker i Sjömannens håg.
Prins Oscar, den hjelte så ung,
Är korad till Vikinga-kung.
Med honom så glade vi följa
I storm och på svallande våg.

Men ack! om jag hade mig vingar,
Som foglen i luften han far!
Så hasteligen skulle jag mig svinga,
Der solen hon lyser så klar:
Allt bort i den grönskande dal,
Der källan hon flyter så sval;
Der skulle jag lilla vännen finna,
Som kär i mitt hjerta jag har.

---

*) Af de utmärkta raderna ur en gammal sjömansvisa, som i förra århundradet ofta blifvit omtryckt, synes, att denna folksång icke kan vara särdeles gammal. Den vackra melodien har troligen undergått någon förändring i sednare tider. Den gamla Visan sjunges mest i södra orterna.

Till sjös! — klingar Bölja den klara,
Till hafvet jag längtar igen:
Farväl alla Flickor så rara,
Också min utvaldaste vän!
Frisk kultje nu leker kring rå,
Så muntert till segels vi gå.
Mig lyster de svanvägar fara
Och plöja den skummande våg.

Blir engång väl gammal och sitter
Som hafsörnen, ruggig och grå,
Och lyssnar på strandfogla-qvitter
Och glor på de böljorna blå.
Min nötnål jag märkt med ett — O.
Den Sjökung jag tjent har med tro.
Och än gamla hjertat det spritter,
När stormvågor stränderna slå.

Sorgesång vid Konung Carl XIV Johans död.

N:14.

Klagande

En sor_ge_sång vill jag för e_der nu bör_ja och stämmer min har_pa med dar_ran_de hand!
Se hö_garna klaga och da_larne sör_ja allt u_ti vårt äl_ska_de fä_der_nes land!

Båd' gammal och ung, de sak_na sin Kung. Att mista en fader, den sorgen är tung.

IV.

Sorgesång)*
vid
Konung CARL XIV JOHANS död.

En sorgesång vill jag för eder nu börja
Och stämmer min harpa med darrande hand:
Se, högarne klaga och dalarne sörja
Allt uti vårt älskade Fäderneslånd.
    Båd gammal och ung
    De sakna sin Kung.
Att mista en Fader, den sorgen är tung.

Det timar så ofta i sällaste dagar,
Det goda vi hafva, vi akta ej på;
Och Herrarne knota, och Bonden han klagar,
Fast fredad han skördar och fredad får så,
    Och trygghet och ro
    I landena bo,
Der Öfverhet vakar med huldhet och tro.

*) Trycktes i Stockholm 1844 bland folkets Skillings-visor, med titel: "En ny Sorgesång eller Klagovisa öfver Högstsalig Konung Carl XIV Johans död. Sjunges som: En Herrdag i höjden är vorden besluten. Den fridsälla Konungen till tacksam åminnelse i Svenska Folkets hjertan, diktad af Are Pederson, Bonda-Skald."

Men, när de i mullen se väktarestafven,
Och Herden, den gode, är fallen ifrå,
De komma och klaga vid Konunga-grafven
Och fordna välgerningar minnas uppå:
"Ack, vore du qvar
Vårt stöd och vår Far!
Vi aldrig förglömma, hur' huld du oss var."

Så höres nu klagan och sorg uti Norden.
J danemän Svenske och Norrmän också,
Carl Johan är död, han ej mer finns på jorden,
För Konungars Konung nu månde han stå,
Med palmer i hand.
Der visst han ibland
Ber Gud för sitt Folk och sitt Fädernesland.

I Frankrike, der var han födder och buren,
Men visst af den urgamla Nordmannastam;
Det tycktes på kraften och hjeltenaturen,
När han uti hetaste striden gick fram;
Det tycktes också
På ögat det blå
Och trofasta hjertat, i bröstet månd' slå.

Han var icke födder i Konungasalen,
Hans förfäder drogo ej purpur och band.
Som David han kom ur en hydda i dalen,
Att frälsa från träldom sitt Fädernesland.
Den tappraste man
I ledet var han,
Då sjöng om hans bragder båd' qvinna och man.

Den tiden i verlden de grymma tyranner
Förtrampade folket som agnar och strå.
Carl Johan drog svärdet; då var han fördanner,
Till jorden han månde tyrannerna slå.
Med lif och med blod
Den hjelte så god
Ett värn för den ringa och värnlösa stod.

Det spordes så vida, det spordes kring jorden,
Att Bernadott blifvit en Hertig så båld.
Då hände sig så: det blef thronfall i Norden,
Vårt Sverge var nära i fiendens våld.
Så utgick ett tal
I Ständernas sal
Om hjelten i söder och Konungaval.

Gud signe den stunden, Gud signe den dagen,
Han kom till att frälsa vårt Fädernesland!
Hans namn var ett thordön, deraf liksom slagen
Hvar fiende flydde från bölja och strand.
De talade så:
"Ej godt är att stå
För Carl Kung i Norden med Gossarna blå."

Men mest må vi prisa, hur' Konungen store
Upprättat vårt urgamla Fädernesland,
Allt när som Han knöt mellan Svea och Nore
Till vänskap och tro ett evärdeligt band.
Nu fridspalmen står
Från år och till år,
Och tretti' års grenar kring Norden han slår.

Se'n satt han, vår Konung med hjertat det varma,
Som Fader bland barnen, med silfverhvitt hår.
Han klädde den nakna och födde den arma,
Thy fälles vid grafven så mången en tår:
"De fattigas bröd,
De värnlösas stöd,
Carl Johan den gode, vår Konung, är död!"

Men trött var vår Fader, behöfde få somna;
För Sverge nu vakar Kung Oscar, hans Son.
Hvad Fadren har grundlagt, det skall han fullkomna,
Och Sanning och Rätt skola stödja hans thron.
Nu Daneman sjung,
Hur' gammal och ung
Skall tjena med ära och trohet sin Kung!

Prins Carl vid hans sida skall blifva en hjelte,
Ty han hafver lekt med sin Farfaders svärd.
Prins Gustaf så båld skall en dag spänna bälte
Och visa det nordiska namnet sig värd.
Prins Oscar också
På böljorna blå
För frihet och ära i viking skall gå.

Men evigt, Carl Johan! ditt grundlagda rike
I Norden skall minnas och prisa ditt namn.
Nu frid öfver grafven! "Sent födes din like",
Den runa skall ristas i klippornas famn;
Ty fjerran och när
Hejmskringla ej bär
Ett folk mer så lyckligt, som Nordfolket är.

V.

Neckens Brud.

No 5.

Hvart hän i nat_ten mör_ka du konungadotter skön? du ser ej ros från lil_ja i mar_ken så grön, och kaller lig_ger daggen öfver gräset. och kaller ligger daggen öfver grä_set.

V.

Neckens Brud *).

Hvarthän i natten mörka,
Du konungsdotter skön? :,:
Du ser ej ros från lilja
I marken så grön,
Och kaller ligger daggen öfver gräset. :,:

J systrar, jag ej aktar,
Fast daggen faller på; :,:
Men hafven j sett jägar'n
Med falken den grå?
Jag lofvat honom möta uti lunden. :,:

---

*) Melodien från Norrland, hvarifrån vi erhållit ett fragment af en till det mesta förgäten Neckvisa, som börjas sålunda:

Så tager jag min bössa
Och så min lilla hund,
Så gångar jag mig uti rosendelund,
Der foglarne bland liljorna de sjunga.

Den jägar'n ung vi sågo
Så nyss i rosenlund, :,:
På kullen, der han lekte
Med falk och med hund.
Och båda buro guld omkring halsen. :,:

J helser till min fader,
J helser till min mor, :,:
Att dottern unga fjerran
Med riddaren for;
Och aldrig mera kommer hon tillbaka. :,:

Hon fann den jägar'n unga,
Allt uti rosenlund, :,:
På kullen, der han lekte
Med hök och med hund;
Och konungsdottern tog han uti famnen. :,:

Jag är väl ingen jägare,
Fast eder tyckes så: :,:
Jag är der stackars Necken
I böljorna blå,
Der forsar falla utför häll så strida. :,:

Är du den stackars Necken
I böljorna de blå? :,:
Jag har min tro dig gifvit,
Dig följer jag ändå,
Allt dit du salen tillredt har åt bruden. :,:

Allt i de strömmar strida,
Der har jag byggt mitt bo, :,:
Dit ingen man kan rida,
Och ingen kan ro,
Och ingen låna hus öfver natten. :,:

Min stundande förlossning
Jag der förbida må :,:
Och mellertid min trängtan
På guldharpan slå.
Mitt enda arf, mitt gods, det är sången. :,:

Och bor du uti forsen,
Der strida strömmar gå? :,:
Min lycka var ej bättre,
Dig följa jag må.
Dig är jag fäst och kan ej återvända. :,:

När du i forsen sjunger
Och på guldharpan slår, :,:
Jag sitter vid din sida
Och leker med ditt hår,
Och vrider vattnet ur dina lockar. :,:

VI.

Harpans magt *)

Och riddaren gick i brudsalen in,
Der bruden hon satt med tårar uppå kind:
Min hjertelig kär! Min hjertelig kär!
Säg för mig hvi du sörjer?

Och väl har jag silfver, väl har jag guld,
Det gifver jag dig och vill dig blifva huld.
Min hjertelig kär! Min hjertelig kär!
Säg för mig hvi du sörjer?

Och sörjer du sadel, sörjer du häst;
Eller sörjer du, att vi ha' hvarandra fäst?
Min hjertelig kär! etc.

Ej sörjer jag sadel, ej sörjer jag häst,
Ej heller jag sörjer, att du mig har fäst.
Min hjertelig kär! etc.

*) Melodien från medeltiden, upptecknad i Östergöthland af herr Prof. Drake. Orden, något närmade till närvarande tids fordringar, återgifva den gamla Folkvisan med dess melodi. Oförändrad med varianter finnes den i Geijers och Afzelii Sv. Folkvisor, III Del., sid. 240.

Harpans magt.

№ 6.

Och Rid_da_ren gick i brud_sa_len

in der bru_den hon såtl med tårar up_på

kind, min hjer_te_lig kär min hjer_te_lig

kär såg för mig hvi du sör_jer.

Det sörjer jag, att, i denna min skrud,
Mig så förelagdt är, att blifva Neckens brud.
Min hjertelig kär! etc.

Men mest sörjer jag, att mitt lockiga hår
Skall flyta i dag på böljorna de blå.
Min hjertelig kär! etc.

Så stark har jag byggt så breder den bro:
Tolf riddare mina följa dig så tro.
Min hjertelig kär! etc.

Och ej må du sörja för stridande ström,
Sölfskodder är gångaren *med trettio gullsöm.*
Min hjertelig kär! etc.

Men, när som de kom' på bredaste bro,
Der snafvade gångar'n på guldfäst silfversko.
Min hjertelig kär! etc.

Den gångar'n han snafva' på trettio guldsöm,
Och bruden hon föll allt i den strida ström.
Min hjertelig kär! etc.

Och riddar'n han kallar liten småsven:
Du hemta min harpa, snart var här igen!
Min hjertelig kär! etc.

Första slaget, som han på guldharpan slog
Satt Necken på vattnet med sin brud *och log.*
Min hjertelig kär! etc.

Der löfvades skog, der blomstrade mark,
Från björkarnas stam sig slet den hvita bark.
Min hjertelig kär! etc.

Andra slaget han slog, så ljufligt det lät,
Satt Necken i forsen på böljan blå och grät.
Min hjertelig kär! etc.

Tredje slaget, som uppå guldharpan klang,
Han spelte sin brud tillbaka i sin famn.
Min hjertelig kär! Min hjertelig kär!
Aldrig mera du sörjer!

E. G. Geyers död.

№ 7.

Hvi gråter så och sör_ jer, dra
Sve_a mo_der vår? E_rik Gustaf Geyer lagder är på
bår. Hans li_ _ _ ke föds sent, men Sorg, den dör
al_ drig.

VII.

Erik Gustaf Geijers död *).

(Imitation af Folkvisan "Sven i Rosengård".)

Hvi gråter så och sörjer,
Du Svea, Moder vår? —
Erik Gustaf Geijer
Lagder är på bår.
  Hans like föds sent.
Men sorg, den dör aldrig.

Hvar var han född och buren,
Säg det, o, Moder god? —
Uti Vermlands dalar
Geijers-vaggan stod.
  Hans like föds sent.
Men sorg den dör aldrig.

När han till forntids minnen
Nordmannaharpan slog,
Stolt mitt modershjerta
Kände sig och log.
  Hans like föds sent.
Men sorg, den dör aldrig.

---

*) Efter en folkmelodi, upptecknad af Geijer i Vermland 1811. Se härom i vårt härefter följande Bidrag till Svenska Folksångernas Historia.

Hvad bar i hug och sinne
Vår forntids Häfda-tolk? —
Sanning, tro och kärlek
Till sitt land, sitt folk.
Hans like föds sent.
Men sorg, den dör aldrig.

Slog han väl harpan fala
För guld i kungars hof? —
Nej! — men Himlars Konung
Sjöng han härligt lof.
Hans like föds sent.
Men sorg, den dör aldrig.

Än uti dåd och handling
Hur var han? Moder, säg! —
Ren, som ett Helgons,
Gick hans lugna väg.
Hans like föds sent.
Men sorg, den dör aldrig.

När glömmes han i Norden,
Ser du det, Moder vår? —
När Nordstjernan, rubbad,
Från sitt fäste går.
Hans like föds sent.
Men sorg, den dör aldrig.

Den Försvarslösa.

№ 8.

Så li_ _ten jag var jag
Mitt en_daste arf var

mis_ _ _ te min mor, snart fader min de bu_ _ _ ro lill
sor_ _ _gen så stor, mitt stöd det blef tig_ _ _ _ga_re

graften. Men linden bär löf och löfven fulla
stafven.

af och vå_ _ ren klär alla gröna skogar.

VIII.

Den Försvarslösa.

(Melodien upptecknad i Vestergötland.)

Så liten jag var, jag miste min mor;
Snart fader min de buro till grafven;
Mitt endaste arf var sorgen så stor;
Mitt stöd, det blef tiggarestafven.
Men linden bär löf, och löfven falla af,
Och våren klä'r alla gröna skogar.

Så vexte jag upp, gick bygden omkring,
Att söka bröd och tjenst, utåt vägen.
Men tiggarens bön är vanskelig ting,
Och rik mans gård vid klippan belägen.
Men linden etc.

Och hvar har du hem? — Hvar har du försvar? —
Så ropade med vredesmod en stämma. —
Försvarslös jag är, och döda mor och far,
Och under himlen blå är jag hemma.
Men linden etc.

Så förde de mig till fånghuset in,
Der mötte mig en man med tre nycklar;
Då var hon ej mycket glader i sinn',
Försvarslösa tiggareflickan.
Men linden etc.

Och när som jag kom till Upsala stad,
Der mötte mig tre underliga rätter:
Det ena var hunger, det andra var törst,
Det tredje var sömnlösa nätter.
Men linden etc.

Så likna de mig vid fogeln på qvist,
Som ensam sitter klagande i lunden;
Gud nåda den så de sina har mist
Och sitter med sorgen bebunden!
Men linden etc.

Men Presten, som i det fångahus var,
Han sade — aldrig glömmer jag de orden: —
"Den fattige har i Himmelen en Far;
Försvarslös är ingen på jorden."
Men linden bär löf, och löfven falla af,
Och våren klä'r alla gröna skogar.

Visa.

№ 9.

Lilla Väna sent och ti__da satt
in vid sjö__a__flod och ut åt haf_vet
vi__da hon såg med sorgse mod der vännen huld på
stranden från henne afsked tog och bort till fjerran
lan__den den unga sjö_man drog.

IX.

Den unga Sjömannens Fästmö).*

(Melodien från Upland.)

Lilla Väna sent och tida
Satt invid sjöa-flod,
Och utåt hafvet vida
Hon såg med sorgse mod,
Der vännen huld på stranden
Från henne afsked tog,
När bort till fjerran landen
Den unga sjöman drog.

Var ej nyss; men länge sedan
Han for ifrån sin mö.
Den sjunde våren redan
Kom tranan öfver sjö;
Men han kom aldrig åter;
Hvem kan väl undra då,
Om lilla Väna gråter
Och sorgsen sjunger så:
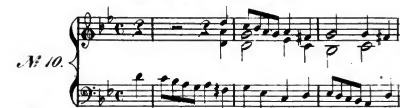
*) Melodien sjunges i alla landsorter med följande ord:

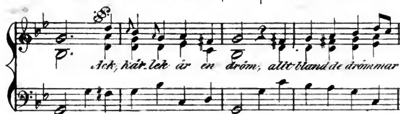
Mina tårar hafva runnit,
Ty Gud mitt vittne är,
Att jag ej öfvergifver
Den vän, jag hafver kär;
Ty denna kärlekslåga,
Som sjelf du upptändt har,
Kan aldrig mer utslockna,
Förr än jag lägg's i graf.

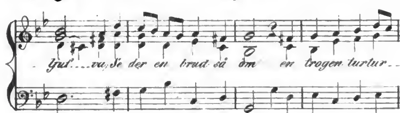
"*Mina tårar hafva runnit,*
Tills källan torkat ut.
Mitt ljus det är nedbrunnet:
Min glädje all är slut
Du var min sol, den klara;
Ack, nu har den gått ner!
Hur' skulle glad' jag vara?
Det dagas aldrig mer."
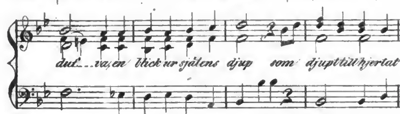
Vår- och Bröllops Visa.
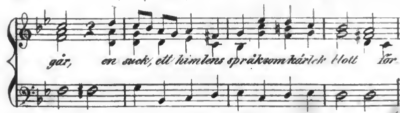
№ 10.
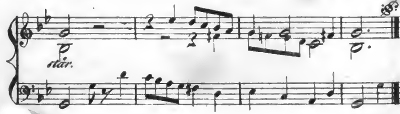

X.

Vår- och Brölopps-Visa

(d. 15 Maj 1847. Efter folkmelodien: "O, tysta ensamhet" etc.)

Välkommen, sköna vår,
Du lifvets morgontimma!
Jag ut i lunden går
Att foglars sång förnimma;
Från Nordens gröna tall
Och Hindus' ädla palm
Mot himlen stiger opp
En härlig brölopps-psalm.

Om kärlek talade
Hvar flägt af vestanvinden;
Om kärlek hviskade
Hvart blad i gröna linden,
Och trasten hördes slå
Sin fröjd kring skog och dal;
Och skatan timra på
Sin lilla brölopps-sal.

Ack, kärlek är en dröm!
Allt bland de drömmar ljufva.
Se der en Brud, så öm,
En trogen turturdufva;
En blick ur själens djup,
Som djupt till hjertat går;
En suck, ett himlens språk,
Som kärlek blott förstår!

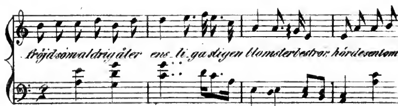
Hell dig, du unga brud!
Hell dig, du brudgum sälla!
Med ådra, ledd från Gud,
Jag vet en glädjens källa;
Välkomna till dess strand,
J hulda makar två,
Att dricka lifvets fröjd;
Ty Himlen vill det så!

Gud, i Din' verk hur' stor
Vi se Dig uppenbarad!
Men störst jag Dig dock tror
I. Kärleken förklarad;
O Du, vår sällhets-Far,
Jag kysser Dina spår:
Den aldrig älskat har
Ditt Väsen ej förstår.

Enklingen.

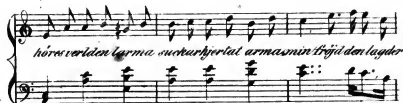
N:11.
Klagande

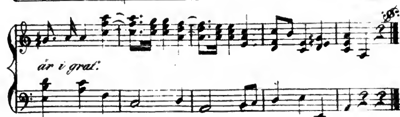
Stackars enkling gråter

XI.

Jag tror

Enklingen.

(Melodien förekommer i flera landsorter. Är upptagen i Richard Dybecks samlingar.)

Stackars enkling gråter
Fröjd, som aldrig åter
Ensliga stigen blomsterbeströr.
Hörde sent om hösten
Uti natten rösten:
Kläd hvitt! Kläd hvitt för den, som dör!
Dal har ej blommor, berg ha' ej gull
För den, som sorgebägar'n fått full.
Höres verlden larma,
Suckar hjertat arma:
Min fröjd den lagder är i mull!

På min sorg jag tänker,
När sig qvällen sänker;
Bädden så kall, och borta min vän!
Och till qval och smärta
Stackars enslings hjerta
Väck's med hvar morgonsol igen.
Går jag i stugan — borta hon är!
Går jag i lund — hon är icke der!
Våra blommor alla
Sörja nu och falla;
Trognaste vården borta är.

Af de sorgedagar
Den mig bäst behagar,
Som hasteligen sänks från min stig;
Ödet jag ej spanar;
Men mig liksom anar,
Vännen hon väntar mig till sig.
Kanske en gång med palmer i hand
Mötas vi på den fröjdfulla strand.
Så det står beskrefvet
Uti himmelsbrefvet:
Vännen möter vän i bättre land.

Nu så vill jag börja
Låta bli att sörja,
Fast sorgen tyst på hjertat hon tär;
Och för barnen unga
Gladligt vill jag sjunga:
Mamma er goda Engel är.
Blifven j goda, glädjer hon sig
Blickar då vänligt ner på vår stig;
Tilldess Gud oss åter
Alla samlas låter,
Far, mor och barn, i fröjd hos Sig.

XII.

Till vännen som for bort.

N:o 12.
Lugnt

Som solen uppå himmelen han
Så gör och jag min lilla vän hvar

stundar till sitt rum
timma och hvar stund.

Låt så din kärlek värma min, ej

nån sin ta_ga af; du aldrig går u_tur mitt sinn förr

än jag sänks i graf.

XII.

Till Vännen, som for bort.

(Melodien upptecknad i Vestergöthland.)
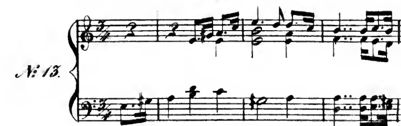
Ett bref af kärlekslängtan stor
Dig skrifver vännen huld:
Hur' alltse'n du från honom for
Han går så sorgefull.
Hvi skull' min ögon skåda kring?
Du är ändå ej der.
Förutan dig slätt ingen ting
På jorden jag begär.
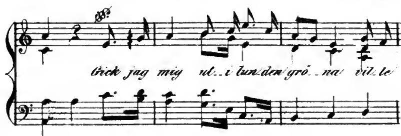
Går jag mig ut i lund och dal,
Så tänker jag på dig.
Och sjunga trast och näktergal,
Så sjunga de om dig.
Ser jag på ängen rosor stå
Och liljorna derhos,
Så ser jag endast dig ändå,
Min lilja och min ros.
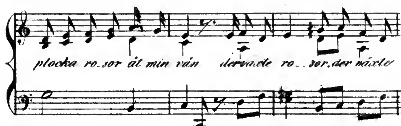
Fullväl jag mins den aftonstund,
Allt när du blef min vän:
Det var så tyst i grönan lund
Och stjernklar himmelen.
I björken hördes vakans sång,
Du hviskade mitt namn.
Mig alltför kort blef natten lång,
Att hvilas i din famn.
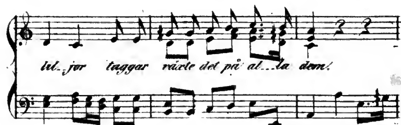
Som solen uppå himmelen
Hon stundar till sitt rum,
Så gör ock jag, min lilla vän.
Hvar timma och hvar stund.
Låt så din kärlek, vännen min,
Ej nå'nsin taga af!
Du aldrig går utur mitt sinn',
Förrän jag lägg's i graf.

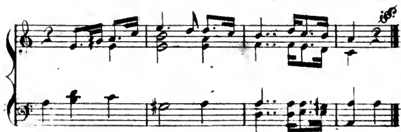
Visa.

No 13.

Gick jag mig ut_ i lun_den grö_ na vil_ le

plocka ro_sor åt min vän der växte ro_ sor, der växte

lil_ jor taggar växte det på al_ la dem.

XIII.

Visa.

(Från Jemtland.)

Gick jag mig uti lunden gröna,
Ville plocka rosor åt min vän.
Der vexte rosor, der vexte liljor;
Taggar vexte det på alla dem.

Hörde jag i de linda-salar
Foglar små, som sjöngo uppå qvist,
Och turturdufvor och näktergalar
Klagade, att vännen sin de mist.

Gick jag mig uppå ängen gröna,
Till att söka mig en trogen vän;
Och jag var trogen; men han var falsker;
Lönen får han väl i himmelen.

Söker du uti dal och lunder
Trogen kärlek, den är ganska rar:
Och vän i orden och falska funder;
Bättre då för den, som ingen har!

XIV.

Ungersven och Jungfrun.

(Melodien och Visan från Vestergöthland.)

Och ungersven och jungfrun de talades vid:
Fallala lala lalalala, fallalala la — en strid,
Om rosor och liljor i älskogens tid.
(Sköna jungfrur, förvarer eder ära!)

I aftontid, när mörkret och dagg falla på;
Falla lalala lalalala, fallalala la: — "Hvad då?"
För buren din jag kommer, drag låset ifrå!
(Sköna jungfrur, förvarer eder ära!)

Den buren är med bommar och reglar besatt,
Fallala lalala laialala, fallalala la — "God natt!"
"*Med ingen någon stämma så sent har jag satt.*"
(Sköna jungfrur, förvarer eder ära!)

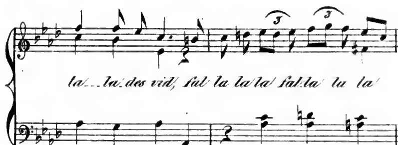
Men natt är kall! — och vinden allt uti din gård
Fallala lalala lalalala, fallalala la — så hård!
"Du kappan har af sindal, med sobel och mård."
(Sköna jungfrur, förvarer eder ära!)
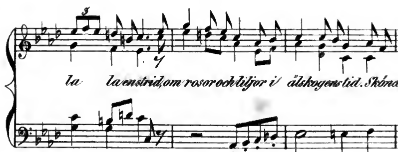
Det regnar och slaskar på sindalet blå!
Fallala lalala lalalala, fallalala la — "Hvad då?"
Du står väl upp och drager sju låsen ifrå?
(Sköna jungfrur, förvarer eder ära!)
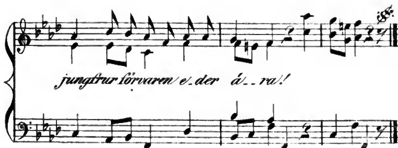
Ungersven och Jungfrun.

№ 14
Ej långsamt.

Och ungersven och jungfrun de

"Och regnar och slaskar på sindalen din;
Fallala lalala lalalala, fallalala la — dig finn!
"Du vänd' det ludna ut och skarlakanet in."
(Sköna jungfrur, förvarer eder ära!)

Så skall du ha' min tro och det röda guldband,
Fallala lalala lalalala, fallalala la — min hand!
"Så fäster ungersven sig en brud i vårt land."
(Sköna jungfrur, förvarer eder ära!)

XV.

Vestergöthland.

Sång till min hembygds minne.

Och känner du det land, der i klara insjö-böljor
På ekgrön strand sig vänligt spegla våra fäders tjäll,
Der floden mången grusad borgmur sköljer
Och runan står i mosslupen häll?

Min hembygd, Vestergöthland! Du trogna, minnesrika,
Du är den ort, dit dina söners hjertan städse trå,
Likt en magnet, som sträfvar alltid lika, —
Hur' helst han vändes, — mot polen ändå.

I dina dalar gröna min barndoms dagar svunno,
Bland dina fromma hjertan var mig då så lugnt, så väl:
Ett svar der mina första frågor funno,
Då sig mot ljuset höjde min själ.
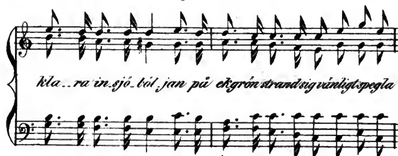
Hvi kom så ofta fjerran en främling denna leden?
Han ville se naturen stor i våra forsars fall,
Och minnets bautastenar grå på heden,
Och *Kinnakulles* grönskande vall.

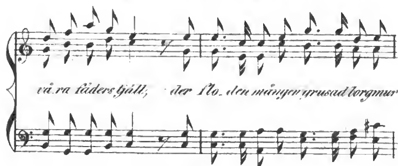
Hvem såg den kullens blommor och *Vallehärads* sjöar,
Hvem hörde Necken harpan slå på Vetterns sköna strand;
Hvem såg den underkällans blomster-öar
Och prisar ej vårt härliga land?
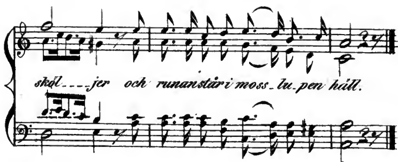
Westergöthland.

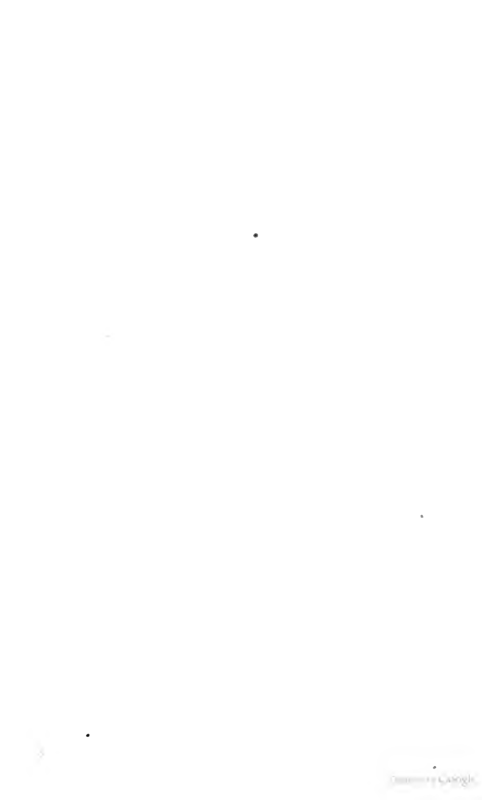
№ 15.

Och kän.ner du det land, der i

Der lyssnande till Saga i vinterqvällens stunder,
Vid bästa faders knä så glad en liten pilt jag satt;
Om trogen kärlek sjöngo alla lunder,
Och forntid steg ur häfdernas natt.

Och sångerna jag hörde om hjeltedåd och strider:
Hur' Göthen manligt värnat har sin frihet och sitt land,
Hur' Bondeson och Kung i fordna tider
Med svärdet knutit fost'brödraband.

Kom engång stolt å tinget en Kung att olag bjuda,
Fast alla tego dervid still, Vestgöthen gjorde't ej:
Det hördes långt, hur' svärd mot sköldar ljuda,
När Bönderna de svarade — "Nej!"

Den idoga Vestgöthen i nöd sitt mod ej fällde:
Från fjerran land han förde bröd, när tegen svek hans hopp.
Och med en morgonpsalm han ofta ställde
Sin svarfstol högst på Alpernas topp *).

Och Morvens stolta konung på Swarins gröna kullar
Med Starno, jagtens dystra vän, har jagat hind och rå
Kring ekgrön Kinnavik, der Venern rullar
Mot blomsterstrand sin bölja, den blå.

Min hembygd, Vestergöthland, du trogna, minnesrika!
Du är den ort, dit dina söners hjertan städse trå,
Likt den magnet, som sträfvar alltid lika, —
Hur' helst han vänds, — mot polen ändå.

---

*) Se Björnståhls Resa.

Här vill mitt bo jag bygga i dalen eller skogen, —
Der bland min hembygds tärnor ock jag välja vill en Mö,
Som liten Karin skön, som Signild trogen.
Så vill jag lefva — så vill jag dö! —

Tiggargossen.

No. 16.

Få.gel du lil.la fast du är arm, fast du är arm
Un.der din moders vin..gar så varm, så varm, så varm

fin..ner du ro, huld.het och tro, lind.löfven su.sa

öf..ver ert bo, ert bo, ert bo.

XVI.

Tiggaregossen.

Fogel, du lilla, fast du är arm,
(Echo) Fast du är arm,
Under din moders vinge, så varm,
(Echo) Så varm, så varm,
Finner du ro, huldhet och tro;
Lindlöfven susa öfver ert bo.
(Echo) Ert bo, ert bo.

Lycklig du, liten fogel på qvist!
(Echo) På qvist, på qvist. —
Fader och moder har du ej mist.
(Echo) Ej mist, ej mist —
Jag hvarken har mor eller far,
Som liten våg kring stenar jag far.
(Echo) Kring stenar far.

Glädtigt du sjunger sommarlång dag,
(Echo) Den långa dag.
Födan af himlen får du; — men jag,
(Echo) Men jag, men jag,
Hungrande går. Snäsor jag får.
Derför jag fällt så mången en tår.
(Echo) Så mången tår.

XVII.

Helsning i Barnsöls-stugan.

Guds frid härinne, båd' far och mor!
De små de komma med fröjd till huset;
Ty vänner flera, än mången tror,
De hafva med sig från Fadersljuset.
Derför i stugan så tyst, så stilla,
Guds englar sväfva omkring den lilla,
Som sofver sött.

Du moder, lyft nu mot himlens höjd
Båd' blick och hjerta, att Honom prisa,
Som efter sorgen ger tröst och fröjd,
Och efter arbete ro och lisa!
Ej mer du ned under plågan dignar;
Er boning himlen nu visst välsignar
För engelns skull.

Och fader, — icke du glömma må
Den barnavän, som man engång lade
För fattigdom uppå hö och strå!
"Låt barnen komma till mig"; han sade
Och tog dem upp i sin famn, den rika,
Och aldrig, aldrig Hans nåd skall vika
Ifrån de små.

Helsning i Barnsölstugan.

N:o 17.
Högtidligt

Guds frid härin_ne båd far och mor: de små de

kom_ma med fröjd till huset ty vänner fle_ra än mången

tror de hafva med sig från faders lju_set; derför i

stu_gan så tyst och stil_ _la Guds englar

sväf_va omkring den lil_ _la som sofver sött.

Om dagar få tyckes mig jag ser
Den glädje, fader och moder stunda,
När första gången den lilla ler,
Med liten grop uti kinden runda;
Och se'n hvar dag, såsom ros i lunden,
Sig sagta öppnar, i morgonstunden
Förhoppning ger.

Och när den lilla han blir så frack,
Att han begynner på golfvet lalla
Och roa pappa med skri och snack,
Så får väl pappa för honom tralla
Och klippa ut små lamm och kidar,
Och ge den lilla små sockerbitar,
Så säger'n tack!

XVIII.

Den muntra Friaren.

Hände sig en helgedagsqväll —
Lustigt är i det gröna —
Skåda omkring från högaste fjell
Efter flickorna sköna.
Nedanom fjellet ängen var grön:
Der stod min Kjerstin, blåögd och skön.
Vips stod jag der, vred hatten omkring,
Visste mig höfviskt skicka.

Aldrig ett ord jag fram kunde få —
Visst va' kinderna bleka.
Flitigt jag såg de fingrarna små
Med ett förklädsband leka.
Aldrig så brydd jag minnes mig nyss; —
Men hur' det var, så fick jag en kyss.
"Vill du bli' min?" jag frågade då:
Tyst räckte hon mig handen.

Ljufligt var då i lunden att gå
Öfver gräs, öfver lilja —
Qvällen blef sen, och daggen föll på,
Natten vänner vill skilja.
Men hur' jag krångla, minns jag ej grannt:
Flickan blef snäf, — och det var galant.
Höfviskt till far och mor skall jag gå,
Spörja om deras vilja.

Den muntra Friaren.

№ 18.

Muntert.

Hände det sig en hel-gedags qväll,
Skå-da omkring från hö-gaste fjäll

lustigt är i det grö-na
ef-ter flic-kor-na skö-na.

Ne-danom fjället ån-gen var grön, der stod min Kjerstin blåögd och skön,

Vips stod jag der vred hat-ten omkring viss-te mig höfvlikt skrie-ka.

Flicka i lund, tillvara dig tag,
Att med äran bestända! —
Vi skiljdes åt — och aldrig förr jag
Känt så'n *ångest* och vånda;
Men tänkte så: min blomma är qvar,
Kommer den dag jag väl henne ta'r.
Hej, fallara! — på midsommarsdag,
Då skall vårt bröllopp stånda.

XIX.

Marbon *).

Marbon tilia si visa qvar — sa'n,
När a markesol upprunna är — san; —
Varm i hug å sinne,
Har han jamt i minne
Sia vänner, fjermare å när — san.
För hej å hopp! — san —
Varmt å godt — san —
Marbon glömmer inte vänner brådt — san —
För hå, hå! — san.

Almenika ä a lita bok — san; —
Men tvi den, som vore väl så klok! — san —
Daj, som kunna tya,
Sega, att Sophia
Faller in i da, å dä ä nok — san —
För hej å hopp! — san — etc.

Fölle kanner'a i Stockholm två — san —
Rara tösegull, som heta så — san —
Daj i hug å sinne
Mera godt ha inne,
Än som nåken dar förstar sä på — san —
För hej å hopp! — san — etc.

*) Efter folkets munart i Vestergöthland. *Marbon*, Vestgöthe från Marks härad.

Marbons Visa.

№ 19.

.Marbon li_li_a si

vi_sa quär, san, när a_mar_ke sol up_run_na är, san,

varm i hug å sin_ne har han jemt i minne si_a vänner fjärma

re å när san, för hej å happ, san, varmt å godt san,

mar_ben glömmer in_te vännerbrädt, san, för hå hå san.

Nu så sulle ja la dra ista — san —
Mä välönskningar a långer ra — san; —
Men daj önska inte
Kanske som ja minte;
Sånt som ja platt inte daj vill ha — san —
För hej å hopp! — san — etc.

Stockholms gänter vill ha bånn å gull — san —
Marbon nöjes, att mä vännen hull — san —
Bruta kakan grofva,
Svarta grutan skofva;
Men si sånnt for tärnor ä'nte lull — san —
För hej å hopp! — san — etc.

Väne frökner, ta'nte illa an! — san —
Marbon fati sang så godt han kan — san; —
Men engång när sola
Faller ifra jola
Klifver han så långt som nåken ann — san —
För hej å hopp! — san —
Varmt och godt — san —
Marbon menar hjärtelitt å godt — san —
För hå, hå! — san.

XX.

Trindskallarna *).

Trinnskallar ä' vi allihopa,
Uplandsbönder *alli-allihopa*.
Möter du en, så må du ropa:
Kör ur vägen, din bondelurk!
Trinnskallen med sitt ölstop sitter
Hela vintern öfver trygger vid sin spis,
Ny sed han aldrig höra gitter;
Torfvan kör han jemt på fädrens vis.

Stridbara voro *allihopa*,
Uplandsbönder *alli-allihopa*.
Och hördes krigstrumpeten ropa,
Ryssar tio i mark han slog.
Nu får han icke följa trumman.
Trumpen gubben sitter hemma vid sitt krus,
Nu gäller striden stackars gumman.
Herre vill han vara i sitt hus.

*) Melodien är blott till sin början gammal. Brukas allmänt, när de gifta männerna gå till den så kallade Gubbdansen och hafva eröfrat brudgummen från gossarna. Mer än de utmärkta orden hafva aldrig funnits; men dessa, likasom melodien, äro helt Upländska.

Trindskallarne.

No 20.

Trindskallar å vi alli hopa

Uplandsbönder al-li-al-li-ho-pa möter du en så

må du ropa: kör ur vägen, din bondelurk. Fine. *Trindskallen med sitt*

öl-stop sit-ter he-la vintren öf-ver tygger vid sin spis;

ny sed han aldrig höra gitter torfvan kör han jemt på stufvens ru.

Dryckes Sång.

№ 21.

Jag är en Pil_grim i från De_los

län_der till vänskupsö_arnes vackra stränder min vandrings

staf är af runkan lin_dad och ibland vänner så sjunger

jag_ min vandringsstaf är af runkan lindad och ibland

vän_ _ner så sjunger jag.

XXI.

Dryckessång *).

(Till den, som inbär bålen.)

Jag är en pel'grim ifrån Delos' länder
Till Vänskaps-öarnas vackra stränder.
:,: Min vandringsstaf är af rankan lindad,
Och ibland vänner så sjunger jag. :,:

Ja, jag är Bacchus, och ingen annan,
Fast ingen flicka har kransat pannan.
:,: Min vandringsstaf är af rankan lindad,
Och ibland vänner så sjunger jag. :,:

Må ingen dåre min lära klandra:
Att njuta sjelf och att glädja andra.
:,: Min vandringsstaf är af rankan lindad,
Och ibland vänner så dricker jag. :,:

*) Skrifven för Nathanael Hwasser, en glad Bellmans-sångare.

XXII.

Alunda-Visan.

Gossen min bor i Alunda by —
Alo — Alunda, Alundalej! —
Ögon har han blå, som Himlens klara sky.
Alunda — lunda Alo.

Går med sin lia lätt som en vind.
Alo — Alunda, Alundalej! —
Litet bränd af sol'n, men frisk och röd om kind.
Alunda — lunda Alo.

Nyss red han sina hästar i vall.
Alo — Alunda, Alundaleij! —
Aldrig såg jag fåla bättre skött på stall.
Alunda — lunda, Alo.

Går han i dansen, — sedig och blyg, —
Alo — Alunda, Alundalej! —
Ser han på en flicka, sker det just i smyg.
Alunda — lunda, Alo.

Pingstdag om qvällen kom han till mig.
Alo — Alunda, Alundalej! —
Rosa lilla, hör, hvad jag vill säga dig!
Alunda — lunda, Alo.

Alunda-Visan.

№ 22.
Glädtigt

Gossen min bor i

A_lun_da by a_lo a_lunda a_lunda by,

o_gon har hon blå som tundens klara sky. Alunda, honda alo.

Rosa! min Rosa, älskar du mig? —
  Åh nej! — Alunda, Alundalej! —
Du får nog en annan, — tag din korg och tig!
  Alunda — lunda, Alo.

Kom så till mig om midsommar-qväll, —
  Alo — Alunda, Alundalej! —
Gick med mig i dansen lättlig och snäll.
  Alunda — lunda, Alo.

Flickor, bara tyst! — men tillstå jag vill.
  Alo — Alunda, Alundalej! —
Hur' det var, en kyss den krångla' han sig till.
  Alunda — lunda, Alo.

"Rosa!" han sade — "skall jag dö af sorg?" —
  Åh nej! — Alunda, Alundalej! —
Här har du min hand, jag ta'r igen min korg.
  Alunda — lunda, Alo.

XXIII.

Kungs-Visan *).

För älskad Konung, folkets far,
Höj, broder, glädjens röst!
Din fröjd må vittna, om du har
Svenskt hjerta i ditt bröst.
Och väl kan sig så skicka,
Hvar kungsdag källar'n tål,
Att vi på Svenskt vis dricka
Vår ädla Konungs skål.

Hell dig, du Glädje för ditt folk!
Från slott och hyddor går
Till Himmelen en suck — en tolk,
Som hjertats språk förstår.
Bed Himlen styrka bandet
Emellan Folk och Kung!
Om sällt är Fosterlandet
Blir ej hans spira tung.

Tag odlar'ns mödor i ditt hägn,
Allvårdande Försyn!
Gif arladagg och särlaregn
Ur blida sommarskyn.
Låt idog bergsman vinna
Sin skatt ur schackt och berg
Och rika ådror finna
Af klippans blåa merg!

*) Författad att sjungas bland landtfolket på Konungens Namns- och Födelsedagar.

Kunga-Visan.

N:o 23.

För älskad Konung, folkets far, höj Broder, glädjens

röst, din fröjd må vittna om du har Svenskt hjerta i ditt

bröst; och väl kan sig så skicka, hvar Kungsdag källarn tål, hvar

Kungsdag käl_larn tål, att vi på svenskt vis dricka, att

vi på svenskt vis dric_ka vår äd_le Konungs skål.

Upp, sälla fosterbygd, dig gläd;
Det är vår Konungs dag!
Till högtids dina söner kläd,
Hör sångens glada slag!
Om troheten i Norden,
Den evigt friska, sjung
De gamla goda orden:
Bevara, Gud, vår Kung!

XXIV.

Visa.

Om jag hade vingar
Inom några timmar
Skulle jag
Bort till vännen fara
Och tillbaka vara
Samma dag.

Men fast jag har inga,
Mina tankar svinga
Bort till dig:
Öfver berg och dalar;
Jag med vännen talar
Stundelig.

Såta vänners vilja
Skog och dal ej skilja;
Snart i ro,
Vi, som dufvor snälla,
I de lunder sälla,
Sammanbo. —

Önskan.

№ 24.

Om jag hade vingar i_nom

*några timmar skul_le jag_*

bort till vännen fa_ra och till ba_ka va_ra

sam___ma dag.

BIDRAG

TILL

SVENSKA

FOLKSÅNGERNAS

HISTORIA.

Bidrag

till

Svenska Folksångernas Historia.

En gång skall icke mer de blodiga krigens historia, det är konungarnes och härförarnes, ehuru lysande, den i det friska, dådrika hjeltelifvets prunkande taflor kunnat framställas, bli enda föremålet för häfdatecknarens uppmärksamhet. Folkets öden, utvecklingen af dess inre lif, dess sagor, dess sånger, och allt det ädla, sköna, egendomliga, som så fördelaktigt utmärker den Skandinaviska folkstammen framför de flesta andra, och som låter oss ana dess ursprung från något af urminnes-åldrarnas mest bildade folk, detta skall hädanefter leda hans verksamhet inpå en högre och ärofullare bana. Vid ljusflodens mynning må han begynna sina forskningar och icke lemna obemärkt äfven det minsta minnets blomster, som på sin väg han möter. Ifrån sierskan *Valas* andesång och den *Odinianska Vishetens* urqväden intill *Solsången*, — och ifrån Solsången intill de sednast förklingade ljuden från den Svenska Folksharpan, skall han finna ledande strålar, som erinra om samma ljusets källa. Ett blad, är således oskrifvet i Svenska Folkets Historia, som hädanefter, icke mer skall skrifvas särskildt från de öfriga Skandinaviska Folkens, — och när detta blad en gång kommer att skrifvas, skall äfven denna vår antydning på de Skandinaviska Folksångernas ursprung och betydelse icke blifva lemnad obegagnad.

Under hvilka melodier sjöngo väl vår forntids Skalder sina sånger, — Vala sin gudadröm, Odin sin vishet, Hejmer, vandraren, vid sin harpa; Thormoder Kolbrunaskald för Sanct Olofs krigare på heden? — Om vi svara: med Eo'sharpans hänförande tongångar, — vindens suckar i tallskogarna, — stormens sång kring ensliga hafsklippan, — så hafva vi väl intet annat svarat än: "det veta vi icke" — och dock svarat. Men, vågade vi antaga, att ett folks ande uppenbarar sig i dess sånger, så skulle ett djupt studium af de dyrbara fornlemningar, vi uti våra äldsta folkmelodier ega, en gång kunna gifva oss ett mer tillfredsställande svar.

Men en fråga skall uppstå, som ligger närmare området för vår tid och vår fattning: hafva dessa gamla folkmelodier, hvilka nu, så att säga, väckt slumrande, kära minnen i konstvännens bröst, flutit ur råa och obildade menniskors hjertan?" — Vi besvara denna fråga med nej! — Det har blifvit yttradt, att "byggnadskonsten är frusen musik." — Vi skulle här vilja omvända detta så, att musiken är byggnadskonst i flytande form, och vid dess härligt frambrusande floder hvilar vandraren så ljuft efter dagsleden. Men de första byggnader på jorden voro hyddor i dalarna, tjäll i "lunder Mamre", der menniskorna talade med Gud; och de himmelska rörelser, de erforo i detta tillstånd, — svaren från menniskans sida, — kunde väl icke bli ett vanligt jordiskt språk, utan underbara toner, som, gjutande sig efter de gudomliga idéerna, utbrusto i sång. I sådant tillstånd, vore utan tvifvel de Ton-konstnärer, ur hvilkas hjertan de äldsta folkmelodierna flutit, — och icke blott dessa, utan äfven de stora mästarne, som bildades af dem: en Gluck, Bach, Haydn och Mozart, med flera. Kan ett sådant tillstånd kallas obildadt, så förstår icke verlden hvad bildning är — eller hvem det är, som bildar.

Vi hafva härmed antydt, det vi ega anledning, ana hos vårt folk från längst förflutna tider, en bildning äfven i dess lägre klasser, som gifves mer sällan i lärdomens och konstens, än i Naturens skola.

En undersökning om våra Svenska Folksångers melodier, skall således väl också en gång bli föremålet för den vetenskapligt bildade fornforskarens uppmärksamhet. Det svar, Kapellmästaren Hæffner en gång på sitt brutna språk gaf på den fråga som, efter åhörandet af en skön folkmelodi, honom gjordes: "Hvem kan hafva komponerat denna melodi?" — "*Thü har then Helige And*", våga vi väl icke underskrifva; men utan tvifvel ligger en djup tanke under den hänförde konstnärens ord; ty de stunder, då hjertats heligaste rörelser utgöto sig i så herrliga toner, kunna visserligen sägas hafva varit af goda andar beherrskade. I den obildade folkklass, som i sednare tider tillegnat sig dessa, — i högre kretsar för icke lång tid sedan föraktade, — folksånger, såsom sin egendom, må vi dock icke alltid söka författarne till alla dessa våra sköna melodier, utan äfven bland stora ton-konstnärer, af djup lärdom för sin tid, och af ett allvarligt, för det gudomliga öppet sinne.

Förnekas kan icke den sanning, att helig undergifvenhet och djup umgängelse med Himmelen ofta bott i klostercellen, der bröderna eller systrarna egnat sin lefnad åt bönen och sången. Man kan då antaga, att månget oskyldigt hjerta, som förut varit fäst af jordisk kärlek, inom gallren sjungit sina minnen, sina lidanden, uti hänförande toner; och, om den olycklige älskaren anades utanföre det höga fönstergallret, hvem undrar, om sången andas öm och svärmisk kärlek? Härmed må upphofvet till mången folksång, mången choral och mången folkmelodi vara angifvet. Sålunda anför Vermlands förtjente historieskrifvare, Fernow, att i bygden kring Lurö klosterruiner och i Eskilssäters församling, en folkvisa ännu sjunges på en melodi, den folket lärt af nunnorna i klostret. Likväl kunna vi vid mången skön melodi med stolthet säga: "den har flutit från en Svensk bondes hjerta." Så uppgifves uti en folksägen i Småland och Vestergötland, att en bonde vid stranden af Vettern af Necken sjelf lärt Neckens Polska, den han sedan vid högtidliga tillfällen spelade, tilldess han föll in på "Strömkarla-slagen", kastade sig såsom ursinnig ned på golfvet och kunde icke förr sluta, än alla strängarne på hans fiol af någon bland de närvarande blifvit afskurna. Månne icke uti denna

sägen kan ligga någon sanning, som kunde förklaras genom det tillstånd af convulsioner och vanmagt, hvaruti den store orgelspelaren Bach, Fredrik II:s i Preussen favorit, ofta slutade sina gudomliga fantasier *).

Det skall engång för en ton-konstnär, bildad utaf folksångens djupa studium, såsom en Gluck, eller af naturen och konstfilosofien, såsom en Rousseau, bli ett värdigt arbete att skänka verlden en musikens historia. Då skola de Skandinaviska folksångerna erhålla ett utmärkt blad deruti, och det skall bli lätt att urskilja de Skandinaviska folkens så väl från söderns och de Brittiska öboernas som från den hårda, Ryska slafvens darrande melodier. Dessa sednare äro ofta rörande och nästan qvidande, såsom Strömkarlens, — enligt sagan, — då honom nekas förlossning **).

---

*) Sådan är den berättelse härom, som vi hafva af Kapellmästaren Hæffner: "Jag var en gång i min ungdom nog lycklig att få höra den store Bach i Berlin, då Konung Fredrik ville låta en fransysk minister höra den odödlige mästaren. Bach hemtades med Konungens vagn till kyrkan och helsades mycket nådigt af Monarken, gick genast upp till orgeln, och spelade en stund med mycket lugn; men snart märkte man i hans gudomliga föredrag den stigande värmen i konstnärens hjerta, tilldess, i djerfva och mägtiga tongångar, orgeltoner, som aldrig någon dödlig före Bach förmått framkalla, fyllde tempelhvalfvet, men han sjelf, under en yrsel af hänförelse, slutligen dignade ned och föll i tvenne hofmäns armar, dem Konungen befallt stå bakom honom, tills några convulsiva rörelser skulle hörja. Han bars under ett tillstånd af vanmagt såsom en död ned uti vagnen. Konungen aftorkade några tårar ur sina ögon och sade: "Farväl! det skall nu bli den sista gången."

**) Det är en allmän sägen, att Strömkarlens sång är glad och frisk, då han sjunger om sin väntade förlossning; men, om någon, som då hör honom, säger: "aldrig får du någon förlossning", blir hans sång jemrande och vemodig. Vi hafva träffat någon gång bland landtfolket dem, som i stilla sommarqvällen

Konung Gustaf III, under hvars regering den inhemska vitterheten pånyttföddes, var troligen den första Konung, som bekymrade sig om folkmelodierna och anade folksångens egentliga betydelse för det nyare sorge- eller skådespelet, hvilken synes vara den, att, då tonsättarens uppfinningsförmåga börjar mattas, ingå, ettdera i det hela såsom ett thema, eller hel i sin enkla ursprungliga gestalt, för att åter medföra friskhet och omvexling, ty folkmelodien kommer alltid som en försonande engel — när åhörarnes sinnen af den nya, mer konstlade musiken alltid i längden tröttas, — och väcker dem åter till lif och deltagande. Detta synes Gustaf III hafva anat, då han öfver hela landet lät efterspana några folkmelodier, dem han sjelf hört i sin barndom*). Vi återfinna derföre våra melodier i de lyriska skådespel, som författades under hans ledning, och oftast uti lustspelet, fastän vanvårdade och missförstådda. Bättre förstod Bellman deras inre väsende, då han begagnade dem i de sånger, som beredde honom odödlighet och fosterlandet ära.

Om det således är en sanning, att någonting väsendtligt af ett folks inre lif framträder såsom toner i dess sånger, så måste den, som vill blicka in i folklifvets innersta helgedom, lära sig att förstå folkets sånger. Det sista, som utplånas af en underkufvad nations egendomlighet, är dess sånger, och då den förtryckte slafven icke mer vågar sjunga visans ord från sin fri-

---

säga sig hafva hört och minnas hans ord och sång sålunda: "*Jag vet — jag vet, att min förlossare lefver.*"

Ett icke mycket olika flodljud, eller naturmelodi, hafva vi egt på noter, af hr Prof. och Riddaren Bredman hördt och upptecknadt vid ... en fors i Jemtland; men det har förkommit ur våra samlingar.

*) Vi hafva denna underrättelse af den om den inhemska sången så förtjente Krigsrådet Åhlström, till hvilken Konungen ofta anförtrodde sig i dessa efterspaningar. Särdeles angelägen sade han Konungen hafva varit att erhålla melodien till visan:

"*Skatan sitter på kyrkokam.*"

hets tid, finner han en tröst uti att gnola eller hvissla melodien, i hvilken hans landsmän igenkänna ett minne från lyckligare tider; och ofta var en melodi, en uppmaning till förtryckta landsmän att trotsa magten och bryta sina bojor.

Vi hafva väl icke kunnat iakttaga något inflytande på våra folksånger från landets statshvälfningar; men en sanning är det, att, från den förändring det i början af detta århundrade undergick, folkvisan först banade sin väg till mer allmänneliget och till de högre kretsarna. Det är icke blott inom fäderneslandet, hon blifvit i sednare tider bättre förstådd, utan äfven i den öfriga bildade verlden har i denna tid den berömda sångerskan från Sverige med sitt djupa, allvarliga föredrag af folkmelodien berömligat sitt fädernesland och gifvit utländningen ett högre begrepp om Svenska folket.

Det var uti det samfund, som, under namn af Götiska Förbundet året efter vår sednaste statshvälfning stiftades af några unga män, hvilka samlat sig kring Erik Gustaf Geijer och Adlerbeth den Yngre, som folkvisan först blef sjungen *) så, att hon blef förstådd till sin inre betydelse, och folksången innehade äfven ett rum bland de byggnadsämnen, som begagnades af de medlemmar i detta förbund, hvilka den tiden lyckades lägga grunden till ett nytt de Svenska Sånggudinnornas tempel eller, rättare, åter upprätta det gamla och gifva skaldens så väl som häfdatecknarens verksamhet en ny, sjelfständig fosterländsk rigtning. Den första samlingen utgafs då, och kallas vanligen för *Geijer-Afzelianska.*

Till att förstå och återgifva Folksångerna någorlunda uti deras ursprungliga renhet, då de måste upptecknas från så obildade

*) Det var den om vår kyrkosång då förtjente Prosten Joh. Dillner, som uti Götiska Förbundet så lärde oss förstå, huru Folkvisan rätt och enligt sin natur borde föredragas. Se härom Prof. Nyerups Resa i Sverige 1811.

och okunniga menniskors minne, och än mer till att kunna urskilja det rätta och egendomliga uti melodierna dertill, fordras att sjelf vara ett fosterbarn af Saga och Skalda, att hafva i barndomen genomlefvat ett folklif, och varit sjelf en medlem af lekstugan och vinterqvällens sagogillen. Så hade Geijer, Ling och Tegnér begynt sin vittra bana. Så tillbragte jag min barndom i aflägsen landsbygd, uti en förståndig Dannemans hus, der jag vid den gamle vises knä i oförgätliga vinteraftnar satt vid härden, lyssnande till sägner och forntidsminnen. Mitt minne var redan då en samling af folksånger, och jag upptecknade dem sedan flitigt under de utflygter, jag från Gymnasium och Akademien företog, samt ökade med sorgfällighet mitt förråd, utan att ana dess egentliga värde eller ärofulla framtid.

Imellertid var jag icke ensam om detta tycke; mången Sveas son hade ju, likasom jag, i stilla aftonstund på modersknä insomnat vid dessa milda ljud, — likasom jag hört dem i skog och dal — och hört dem i ungdomens församlade kretsar i de glada sago-qvällar. De, som, före vår tid, ettdera för sitt nöje eller för historiens skull samlat Folksånger, äro i företalen till redan utgifna samlingar såväl som i lärda mäns anteckningar ihogkomna. Men bland mina samtida må jag här nämna en man, som, oaktadt det värde, han måste egna sina under ett halft århundrade med möda och uppoffringar gjorda samlingar, utan förbehållsamhet meddelat derutaf åt alla, som hittills utgifvit Folksånger. Det är Kongl. Vetenskaps-Akademiens nuvarande President, Kammarherren hr L. F. Rääf i Småland *). Han har samlat med kritiskt allvar och med ett lyckadt bemödande att gagna vår häfdateckning, då jag blott samlat hvad för min känsla varit ljuft, och i hvilket jag anat nå-

*) Denna vackra samling utgafs sedan af Kongl. Bibliothekarien A. I. Arvidson. Den recension, Professor Geijer öfver detta arbete låtit införa i Svenska Litteratur-Föreningens Tidning (1845 N:o 1), är af förmycken vigt för Svenska Folksångernas Historia att kunna lemnas i förgätenhet. Vi införa den derföre bland de bilagor, som åtfölja detta vårt anspråkslösa arbete, hvarmed vi afsluta vårt folksångarekall.

gon uppenbarelse ur det Folks hjerta, som jag tillhör och älskar.

Men anledningen till folkvisornas framdragande i stora verlden var följande: En tvist hade uppstått uti Götiska Förbundet om folkvisans egentliga värde. Geijer påstod, att hon hade visserligen ett stort sådant, men icke något annat än barndomsminnets. Jag åter: att dessa forntidsminnen med sina gamla melodier skulle uthärda sjelfva det utbildade konstsinnets prof, och att nu tiden vore inne att låta dessa hitintills undangömda bygdens barn framträda för verlden, emedan de i skönhet och behag väl kunna täfla med den förnäma verldens nyare konstalster. Jag utsände således, likt Noach sin dufva, tvenne folkvisor, nämligen: Liten Karin och Neckens melodi, till hvilken jag, för detta ändamål, författat orden, att bespeja rymderna — och si! hon kom tillbaka med ett olivlöf i munnen. I alla bildade kretsar klingade snart Neckens romans, och stora tonkonstnärer, Berwald, Ries och Romberg förtjuste publiken med Svenska folkmelodiernas bearbetande. Geijer förändrade nu sin mening och skref sin förträffliga inledning till den första samlingen af "Svenska Folkvisor."

Under sina resor i landsorterna, särdeles i sin hembygd, Värmland, samlade han vackra bidrag och sände mig den tiden ofta uti bref de sånger, som mest gjort intryck på honom, bland hvilka "*Sven i Rosengård*" med sin uttrycksfulla melodi alltid ansågs af honom såsom en perla i vår sångkrans, och då han, i de aftonstunder, vi under dessa glada ungdomsår tillbragte tillsammans, satte sig till sitt forte-piano, var länge den sköna melodien till Sven i Rosengård det thema, hvarmed han började sina herrliga fantasier.

Den här omnämnda första Samling, som i Sverige utkommit af våra Folksånger, skall utan tvifvel undfå ett högt värde deraf, att de sånger den innehåller äro upptecknade med sina gamla melodier ur folkets minnen, efter traditioner, som på den tiden ännu voro lefvande bland folket, äfvensom af den underfulla magt, den anslagna Folksharpan egde att åstadkomma en

så

så snar och märkelig förändring i vår fosterländska litteratur *). Dock voro vi icke utan föregångare i utgifvandet af Skandinaviska Folkvisor; Danmark hade redan för mer än tvåhundrade år förut en sådan samling, fastän utan melodier. Men en folkvisa utan melodi är såsom en blomma utan lukt och färg.

Dock tillhör denna Danmarks äldsta tryckta samling af Skandinaviska Visor **) våra folksångers historia, emedan de flesta ibland dem äro samlade från de Svenska provinser, hvilka en tid af Danmark innehades; ty huru många skall väl det egentliga Danmark eljest kunna tillegna sig? Men den danska Drottningen Sophia har för den omvårdnad, hon egnat dessa hede-blomster, gjort sig förtjent af ett äradt namn i Folkvisans annaler. Så är berättelsen om anledningen till utgifvandet af Anders Severinsons Samlingar:

Tycho Brahe, naturkunnighetens största Siare på sin tid, hade uppträdt med ett förut okändt ljus för verlden. På den lilla ön Hven thronade denna naturvetenskapernas konung och bade der sitt konstrika skådetorn, från hvilket han bevakade solens och stjernornas rörelselagar. Drottning Sophia ville se den verldskunnige lärde och höra hans vishet. I sommarmånaden år 1586 begaf hon sig, beledsagad af sin hofmästarinna, fru Birgitta Bilde, till stjerntydarens ö och blef hans gäst. Men ödet ville, att, när Drottningen ämnade återvända, uppvexte en sådan storm, att hon i tre dagar måste der qvarblifva. Att på ett nyttigt och angenämt sätt upptaga de förnäma

---

*) Frithiofs Skald yttrade: "Om jag icke läst Sämunds Edda och Folkvisorna, så hade jag icke kunnat skrifva Frithiof."

**) Denna Samling är tryckt i Ribe 1591 och utgifven af Presten Anders Söfrenson Vedel, tillegnad Drottning Sophia, som till densammas utgifvande gifvit anledning. En samling, tillökt med 100 Visor, utgaf sedan, 1695, Presten Peder Syv och tillegnade den Danmarks Drottning, Charlotta Amalia, med dessa ord:

Till lystig tidsfordriv
I dette ulystige liv.

gästernas tid, samlade Tycho Brahe kring dem sådana män, som af lärdom och vitterhet något utmärkta voro och förtjente af den goda Drottningens uppmärksamhet. Bland dem var ock Anders Severinsson Vedel, en flitig samlare af Skandinaviska sägner och fornsånger. Drottningen uppmanade honom vid sin afresa att fullända och utgifva dessa samlingar, och lemnade hon honom sedan ingen ro, förrän han, fem år derefter, uppfyllde hennes önskan. Så gaf en Tycho Brahe anledning till den första inbergningen af vår fosterländska litteraturs herrliga skörd, likasom hans ättman, den ädle Peder Brahe till Wisingsborg, och hans systrar, samlade de Svenska sånger, som sjöngos i hans hof. Då förstodo ännu herrar och folk hvarandra.

Men redan i Peder Syvs tid, eller efter Drottning Christinas regering i Sverige, klagades, att de sköna inhemska sångerna föraktades för de franska, som då började intränga i de förnämas salar. Redan Peder Syv omtalar såsom en sällsamhet, att Landtdomaren i Jutland, Wilhelm Lange, sjöng flera af de äldsta folksångerna på deras gamla, egna melodier, som äro intagande och *"vel så behagelige, som de nye och så afholdne Franske"* *).

Så hade ändtligen äfven hos Nordfolken utvecklat sig en förnäm ton — och från den tiden hafva de *höga* och *folken* icke mer hållit samma ton. De blyga inhemska sångerna drogo sig då undan till bergsbygderna och skogarna och fördolde sig i landtbygdens hyddor, tilldess tiden var inne, och vi der framdrogo dem ur deras mörker och djerfdes framställa dem till täflan med utlandets konst-alster. Det var lätt i denna tid för de höga väktarne i snillets och smakens tempel, att med en förnäm dragning på axlarna vända allmänhetens förakt emot de enfaldiga sångerna och vända dess uppmärksamhet ifrån deras högre värde och betydelse **); — men de anade icke ännu då

*) Se Peder Syvs Företal, §. 14, der han slutar med denna välgrundade anmärkning: *"att icke spindekiellinger vid rocken have påfundet, men snarere forblandet og fordervet Viserne."*

**) Man läse denna tidens dagblad, helst det qvicka pasqvillet: "Boklådan på Jacobstorg." Men Geijers redan då vunna namn

i dem en magt, som skulle en dag göra naturens och vettets rätt gällande också i snillets och konstens verld, — och det är först i sednare tider en viss oro börjat förråda närvaron och vaknandet af denna aning om ett samband mellan lifvet och sången. Måme vi icke kunna upptäcka grunden till den bitterhet, hvarmed vår nu odödlige medarbetare Geijers minne förföljes, — ty, hvad han sjöng, hvad han tänkte, hvad han kände, var allt i Svenska *Folkets ton*, och det var för denna innerliga sympathi han blef hatad och — älskad. Men en gång, när tiden vexer i honom, och när begreppen *Dygd* och *Lycka* blifva liktydiga; när Bonde och Herre sjunga samma *ton*, — och äfven de *höga* bli Folk, — då skall verlden gifva denna ädla, på sitt fosterlands samtid och framtid inflytelserika, Folkskald full rättvisa.

Under utgifvandet af Svenska Folkvisornas sista Del uppstod en tvist mellan Geijer och en lärd tonkonstnär, Justitiærådet Groenland i Köpenhamn, om betydelsen af omqvädet i våra Skandinaviska Folksånger. Groenland påstod, att Folkskalden blott sjungit den enkla berättelsen, och det åhörande folket i chorus uppstämt omqvädet, men vederlades grundligt af Geijer, som visade, huru onaturligt och mehnligt inverkande ett sådant afbrott skulle hafva varit för Skaldens föredrag af sången, och att det var något helt annat än folkets inblandning och deltagande deruti, som gjorde den till Folksång.

Men från detta anförda af det väsendtligaste om Svenska Folkvisan i allmänhet må vi öfvergå till dess särskilda arter i synnerhet, med denna vackra charakteristik, som gäller dem alla: "Det är känslan, som väl ännu ej funnit sitt eget språk,

---

skyddade oss någorlunda. Att han i medvetandet deraf ställde sig såsom medarbetare vid vännens sida, visa hans ord (Sv. Folkvisor, 3:dje Del., sid. 248): *"Blott vid dessa enfaldiga sångers första framträdande inför ett vördadt, bildadt publicum kunde en förespråkare anses af nöden. Har denne kunnat väcka någons uppmärksamhet till deras fördel, så är han nöjd, och väntar sig dessutom en särskild tacksamhet af andra, som blott finna dem rå och löjliga."*

ej lärt sig den lyriska flygten, men som bland alla minnen väljer dem, som med henne mest öfverensstämma, lifvar dem och uttalar i den enkla berättelsen sig sjelf, dermed tillfredsställd, utan konst, utan anspråk och utan namn, och låter sin saga så vandra vidare, tills den, upphemtad af nya läppar, blir en tolk för samma behof. Så sväfva dessa enkla sångljud omkring, ingens och allas egendom, från mun till mun, från hjerta till hjerta, röster af gemensamma sorger, förhoppningar och minnen, främmande och dock hvar och en nära, århundraden gamla och likväl aldrig föråldrade, emedan menniskohjertat, hvars historia de i mångfaldigt skiftande bilder föreställa, dock i alla tider förblifver sig likt. Många äro blott en enda suck, ett enda oändligt rörande ljud, och dock synas de endast göra anspråk på att enkelt förtälja."

I.

Den Andliga Folkvisan.

Till *Andliga Folksånger* finna vi inga spår tidigare än Solsången, eller i början af medeltiden. Huruvida Diar och Disor eller Odins Horgabrudar sjöngo vid offerfesterna Allfaders och Gudarnes lof, veta vi icke; men en gudaingifvelse tyckes uppenbara sig i Sierskan Valas sång, då hon inför folket sålunda upphof sin röst vid offerfesten:

Lyssnen, j alle,
Heliga väsen,
Högre och lägre
Naturens barn!
Allfaders under
Vill jag förkunna,
Menniskors vishet,
Den uti tidens
Början jag lärde.

Men af melodierna till Eddasångerna, som utan tvifvel voro improviserade, hafva vi inga minnen. Att Solsången är en sammanfattning af i Christ-hedniska tiden flera allmännare Visor är troligt, men ovisst; men ur samma källa synas de äldsta andliga Folkvisorna, som med sina melodier hunnit vår tid och ännu sjungas bland de Skandinaviska folken, leda sitt ursprung, såsom *Dufvan på Liljeqvist* *) och *Den Bortsålda* **), hvilken sednare tydligen tillhör tiden före Erik den Heliges, då slafveriet upphörde i Norden.

Af medeltidens andliga Folkvisor, som sjöngos i klostren, bibehöllo sig några såsom psalmer ibland folket, och författa-

---

*) Se Sv. Folkv., utgifna af Geijer och Afzelius, 3 Del., sid. 27.

**) Sv. Folkv., utg. af Geijer och Afzelius., 1 Del., sid. 73.

ren minnes den tid, då ännu en halflatinsk psalm sjöngs hvar jul-otta i våra landskyrkor, och huru andäktigt bonden stod och sjöng: "*In dulci jubilo, Sjunger på jorden bo. All vår hjertans glädje, latet in præsepio*", etc. Man frågar: huru kunde folket med andakt höra latinsk sång? Jo, det är melodien, som låter det enfaldiga hjertat ana mer af det gudomliga än mången lärd man och skald kan inlägga i en öfversättning. Ett väl utfördt "*Stabat mater dolorosa*", skulle säkert pressa andaktstårar ur den enfaldigt gudfruktiges ögon, änskönt han intet ord förstod. Och vi bildade menniskor sjelfva, hvilken himmelsk hänförelse erfara vi icke vid trastens eller näktergalens toner? Vi röras till andakt, och dock förstå vi icke orden till den sköna lofsång, skogens foglar sjunga sin Skapare.

Den andliga Folkvisan är Psalmens moder. Och, såsom vi inflytta de vackraste af fältets vilda blomster i våra örtagårdar, så hafva de herrliga andliga Visor, som först sjöngos i det fria, blifvit inflyttade i våra Psalmböcker. Men melodien förlorade dervid sin ursprungliga friskhet, sitt naturliga inre lif. Foglarne i lunden sjunga icke fyrstämdt; icke heller gör det den friska naturmenniskan. Efter känslan i den sjungandes bröst stiga eller sänka sig tonerna. Den, som hört morgonpsalmen af en from husmoder, hjertligt sjungen i det landtliga tjället, eller choralen i våra små gråstens-kyrkor utan orgel, der enkelt blandade mans- och qvinnoröster uppfylla tempelhvalfvet, vet, att andakten kan umbära konsten.

Ännu är bland Svenska Folket en sägen, huru våra Psalmer varit Folksånger. Så förtäljes om den lilla Vallpigan Elsa Andersdotter, huru hon i skogens enslighet författade den Psalm, som först kallades "*Näfvervisan*" deraf, att hon präntade den på näfver, den hon tagit af en björk i skogen. Den, som fått höra henne sjunga sitt:

"Guds stad och gator af idel guld månd vara,
Grundvalen af ädla stenar full så klara.
En ljuflig klang utaf Englars sång
Skall höras, att tiden ej blifver lång
För glädje." —

skulle väl icke igenkänna den fröjdfulla sångens ingifvelser i vår nya Choral *).

Sedan de bästa och mest anderika bland folkets Andliga Sånger blifvit omarbetade och i vår Psalmbok upptagna, återstå ganska få, som vunnit häfd såsom allmännare Folksånger. Men ibland dessa anse vi oss här böra upptaga med sina vackra melodier, Sången "Om Försynen", förblindade verld", af *O. v. Dalin*, och tvänne utaf *Joh. Wallin* **): den första: "Min anda fröjdar sig i Gud"; den andra: "Vandringsmannen styrer loppet" etc., hvilka här må anföras.

*) Den eljest så förtjente Kapellmästaren Hæffner förstod, ty värr! icke det Svenska språket, och intagen af sitt Fäderneslands fyrstämmiga Choralsång, förkastade han dactylen, vårt språks egendomliga skönhet, samt förledde dermed äfven den nitiska Psalmisten Joh. Ol. Wallin till en mehnlig omarbetning af några dess lyckligaste psalmer.

**) Joh. Wallin, Comminister i Horns Församling af Skara Stift, var, såsom författare af Andliga Sånger, folkets älskling, och i synnerhet i hans hembygd, Vestergötland, lefver vördadt hans minne.

Om Guds Försyn.

1. Förblindade verld,
Hvart rasar din flärd? —
J, villsamma fält!
J, brusande strömmar!
Hvem har er så ställt?
Skall folk och natur
Gå fritt utan tömmar,
Som vildaste djur?

2. Här famlar allting
I oreda kring,
Här vinner ett null
Den prägtigsta lycka;
Här andas omkull
De rotfasta träd,
Och ogräs förtrycka
Den renaste säd.

3. En gammal och tung
Utlefver en ung.
Med darrande staf
En usling borthjelper
En hjelte till graf.
De fule få märg,
När skönheten stjelper
I friskaste färg.

Förblindade Werld.

№ 25.

4. Här vissnar en ros,
När nässlan derhos
Blir yfvig till mods.
Här laddas den rika
Med gods uppå gods;
Den fattige ser
Sin föda bortvika
Och mister än mer.

5. Men mest gör mig ondt,
Att dygd ej blir skont.
Det himmelska barn
Af olyckor blifver
Nedtrampad i skarn,
När fräckaste last
Till heder uppklifver
Och håller sig fast.

6. Jag intet förstår,
Hvi ödet begår
Så synbara fel:
Månn' verlden sig hvälfver
På lycka och spel?
Månn' himlarnas här
Är gjord af sig sjelfver
Och sjelfver sig bär? —

7. Så talar min harm
Mot Allmagtens arm.
Så ifras mitt mod
I blindhet och yra
Med kött och med blod;
Det önskade få
All verlden bestyra
En dag, eller två.

8. Men, Eviga Lag,
Som finner mig svag,
Förlåt mig mitt knot!
Hvad skulle jag råda
Din vishet emot?
Ack! had' jag den nåd,
Att engång få skåda
Ditt hemliga råd!

9. En örn har sin fröjd
I klarhet och höjd.
Från jordenes grus
Mot solen han vågar,
Att skåda dess ljus,
När fürlor och mygg
Vid dunklaste låga
Få vingelös rygg.

10. Så lyft ock Du mig
Från stoftet till Dig,
Ett ögonblick opp,
Att se hur' Du vänder
All verldenes lopp,
Hvad orsaken är
Till allt hvad som händer
Så underligt här!

11. Dock, hållt — jag går nid,
Jag hissnar härvid!
Ett allt uti allt,
Som tusende verldar
I blinken befallt,
Betar mig min syn;
Min flygt blir förtärder
I strålande skyn.

12. Förnöjd med min lott,
Jag anser för godt,
Hvad Himmelen gör;
Jag står och jag svigtar,
Jag lefver och dör
I Skaparens hand,
Som räknar och rigtar
Den ringaste sand.

13. Hvad mig synes gull,
För Honom är mull.
Hvad mig synes stort,
För Honom är ringa,
Som Himlarne gjort.
Hvad mig utan lag
Syns tygelfritt springa,
Är Himlens behag.

14. Så bär dig du till,
Du verld, som då vill;
Låt ondskan gå fram
I prunkande kläder;
Låt ära bli skam,
Låt fänad bli folk:
Låt samvet' bli väder
Och tungan dess tolk!

15. Uppstudsa din pragt,
Mot Skaparens magt;
Slå dygderna ned,
Låt lasterna bära
Sin purpur i fred!
Jag vet dock förut,
Att allt till Hans ära
Skall lända till slut.

16. Mig intet ett hår
Af hufvudet går,
Mig ingen förtret
I hemlighet vankar,
Som Han icke vet.
Han öppnar mitt bröst,
Och ser mina tankar,
Min ängslan och tröst.

17. Min hjelp uti nöd,
I hunger mitt bröd
Välsignar Han visst;
Han mig ock försvarar
Mot verldenes list.
Hvarenda min tår
Han noga förvarar
Och hämnar min' sår.

18. Min lycka Han såg,
När jag ännu låg
I mörkheten qvar:
Mitt urverk han ställdte,
Mitt bröd Han mig skar.
Hvi skulle då Du,
Allsvåldige Hjelte,
Förgäta mig nu?

19. Nej! Vet jag ej mer,
Så vet jag och ser,
Att läng'sen Du bjöd
Den himmelska Rätten
Utmäta mitt bröd.
Det gifver Du mig;
Men medlen och sätten,
Dem lemnar jag Dig.

20. Jag törs icke be.
Jag kan icke se,
Hvad ondt är och godt,
Hvad gagnar och skadar;
Men när jag det fått,
Som frukt af Ditt land,
Så tackar jag glader
Och kysser Din hand.

21. Bland falskhet och svek,
Bland konster och svek,
Bland höfliga mord,
Bland muntrogna bröder,
Bland färgade ord
Jag trifs inte väl.
Om Du mig ej föder,
Jag svälter ihjäl.

22. Men fåfängt mot Dig
För slugheten krig;
Dess magt är som glas,
Dess illgrepp Du bräcker
Som krukor ikras.
Du blottar dess blygd
Och allmänt upptäcker
Dess färgade dygd.

23. Så skall då allt mitt
Från sorg blifva qvitt.
Förnöjd med Guds råd,
Jag aldrig skall skilja
Hans tuktan från nåd.
Mitt hus har jag byggt
På Skaparens vilja,
Der sofver jag tryggt.

Lofsång.

(Melodien upptecknad i Vestergötland.)

Min anda fröjdar sig i Gud,
Min själ skall Honom ära,
Min tunga skall med fröjdeljud
Den Högstes lof hembära.
Min röst skall höras upp i höjd,
Min ton skall genljud gifva,
Min visa skall bestå i fröjd,
Min' ord Hans lof skall blifva.

Du täcka, lilla fogel-hop,
Som fria toner andas,
Stäm in med mig i fröjderop,
Låt våra röster blandas!
J, tama lamb! J, vilda djur,
J, skogar, dalar, lunder!
Mitt öga ser i er natur
Guds stora verk och under.

Allt skall förgås; men Herrans nåd
Skall evigt hos mig blifva;
Hans dolda, men allvisa råd,
Vill jag mig undergifva.
Jag gläds åt evighetens ro,
Der själen utan fara
Skall uti sälla hyddor bo,
Hos Gud att evigt vara.

Lof, ära vare Dig, o Gud,
För all Din nåd och under!
Du hafver ju lärt mig Din' bud,
Du styrer blixt och dunder.
Du, som af nåd mig skapat har,
Och uti dopet tvagit,
Du har ju lofvat bli min Far,
Och i Ditt hägn mig tagit.

Haf evigt tack, o store Gud,
Att Du mig ej förderfvat!
Då jag har öfverträdt Din' bud,
Du mig har nåd förvärfvat:
Du rinna lät Ditt dyra blod
Och blef på korset slagen;
Min själ fick då en rening god,
Och jag ur nöden tagen.

Lof, ära, pris och tack ske Dig,
För kärlek Du mig visat! —
Tack, Fader god, för det Du mig
I rättan tid har risat!
Af mig Du äfven prisas bör,
Så länge jag här andas,
Och när Du mig till Himlen för,
Min röst bland Englars blandas.

Hemlängtan.

På Christi Himmelsfärdsdag.

(Melodien upptecknad i Wallebärad i Vestergötland.)

Vandringsmannen styrer loppet
Fram till målet och sitt hem,
Likså längtar jag i hoppet
Till ett nytt Jerusalem,
Till det rätta Faders-landet,
Dit min Goël *) farit opp,
Blott jag engång slipper bandet
Utaf denna dödsens kropp.

Väktare, hvad tro det lider,
Att min hemgångs-klocka slår?
Dock, jag glädes, att det skrider;
Lilla tiden snart framgår.
Många bli ej mina dagar;
Ske dock efter Guds behag!
Christus mellertid tillagar
Kronan till min bröllopsdag.

Denna Jesus, som är tagen
Upp i Himlen från vår syn,
Skall så komma sista dagen
Åter, som är hördt i skyn.
Kom, o Jesu! — dröj ej länge,
Låt min resa skynda fort!
Jag åstundar Ditt omgänge
Inom nya Stadens port!

*) Frälsare.

Wandringsmannen.

№ 26.

Vandringsmannen styrer loppet fram till må_let och sitt hem,
Lik så trängtar jag i hop_pet till ett nytt je_ _ru_sa_lem.
Till det rät_ta fa_ders_landet dit min färd opp blott jag en gång slipper landet utaf denna dödsens kropp.

dim. _ _ _ pp

II.

Kärleks-Visan.

Från sin österländska urstam hade vårt skandinaviska folk medfört en hög förädlande bildning, med kunskap om dygdens värde och tro på odödlighet. Bland ett sådant folk och med en gudasaga, sådan som den om "*Baldur och Nanna*", är lätt förklarligt, att en ren urbildlig kärlek skulle utbilda sig i lifvet så väl som i sången. Och oaktadt Nordboernas tidiga beröring med vestra Europas förfinade grofhet och sedeförderf, återfinna vi dock ännu efter tusende år, äfven i de lägsta kretsar af vårt folk, strålar från denna den rena kärlekens morgonsol.

Från sjelfva Gudasagan kunna vi härleda våra Kärlekssångers anor. Och hvad kan väl i denna skaldeart öfverträffa sången om "*Helge och Sigrun*", då hon i grafhögen vid sin fallna hjeltes lik svärmar:

"Jag vill kyssa
Min liflösa konung,
Förr än du kastar
Blodiga brynjan.
Ditt hår, Helge!
Utaf valdagg (*blod*)
Är genomfrostigt,
Händerna så kalla!
Hur' skall jag bot
Derföre finna?" —

Helges skugga svarar:

"Du är det, Sigrun,
Som låter sorgdagg
På Helge falla;
Du gråter, guldprydda!
Så brännande tårar.
Solglänsande
Söderns Tärna!
Hvar tår faller blodigt
På din Furstes bröst,
Det infallna, kalla,
Af din sorg genomträngda."

(Sigrun lägger sig ned vid sin döda hjelte och sluter honom i sina armar.)

"Här har jag, — Helge,
Dig hvila beredt
Väl fri från sorgen!
Jag vill dig i famnen,
Konung, sofva,
Som fordom, när
Min hjelte lefde.

Kärleksångerna från medeltiden hafva till ett stort antal bibehållit sig bland folket allt intill vår tid och utgöra största delen af hittills utgifna samlingar. Tegnér studerade dem, och hvad Skalden af detta studium har att lära och vinna, det har han visat. Deras gång är episk: en ledig, enkel berättelse, som endast genom omqvädet och melodien upphöjes till ren lyrisk poesi. Upplösningen är merändels sorgespelets; det goda, som väcker deltagande, går under i tiden, men detta allt utan veklig klagan; det måste så vara, och allt andas en frisk

Liten Peder och Kjerstin.

№ 28.

Li_ten

Pe_der han tjente i kungens gård med sorgefullt hjerta i

Kungens gård, han locka liten Kjerstin det våna nor; jag

gitter ic_ke lef va så långan tid.

tro på kärlekens seger i döden. Intrycket af sången på åhöraren är förunderligt; man beklagar ej en gång "lilla Rosa" och hennes "älskare"; man blir belåten, när "rosor och liljor" uppvexa på deras grafvar och omfamnande hvarandra "vexa tillsammans" öfver dem med alla sina blad, och sången slutar: "*J vinnen väl, J vinnen väl både rosor och liljor.*" — Författarens namn till dessa sånger söker man lika förgäfves som tonsättarens. Det tyckes oss som allt hade blifvit sjelfsåddt och uppvuxet tillsammans såsom vilda törnrosen på våra hedar.

Att göra bekantskap med dessa medeltidens sånger, hänvisa vi läsaren till de i Danmark så väl som i Sverige utgifna samlingarna. Blott en enda, som för sin melodis ålder och egenhet förtjenar att förvaras och ännu icke blifvit i någon samling upptagen, må här införas. Den tillhör Norrige och de fordom Norrige tillhöriga Svenska provinserna.

Liten Peder och den väna Kerstin.

(Uppteckuad i Bohuslän.)

Liten Peder han tjena i kungens gård,
Med sorrigfullt hjerta — i kungens gård.
Han lova liten Kerstin, det väna Nor.
Eg gidder inte lefva så långan tid *).

Han lockade henne båd' tidt og trått,
Med sorrigfullt hjerta — båd' tidt og trått,
Allt intill han hade hennes vilje fått.
Eg gidder inte lefva så långan tid.

*) Uppteckningen i Bergens Stift i Norrige börjar sålunda:

Liden Peder han tjena i kongens gaard,
Mœ sorrigfuldt hjerte — i kongens gaard
Han locka liden Kirsten dæ vähna Nor.
Æg gidder enkje leva saa laangan tid.

Og då han hade hennes vilje fått,
Med sorrigfullt hjerta — hennes vilje fått,
Så rejste han seg af landet bort.
  Eg gidder inte lefva så långan tid.

Liten Kerstin hon gångar i stenstuan ind,
Med sorrigfullt hjerta — i stenstuan ind.
Og der födde hon det litet kind.
  Eg gidder inte lefva så långan tid.

Hon svepte det kind i qvitan *) lin,
Med sorrigfullt hjerta — i qvitan lin
Så lade hon det i förgyllande skrin.
  Eg gidder inte lefva så långan tid.

Hon satte det skrinet på böljan blå,
Med sorrigfullt hjerta — på böljan blå:
Lad komme till lands, om Gud vill så!
  Eg gidder inte lefva så långan tid.

Liten Peder han rider vid sjöastrand,
Med sorrigfullt hjerta — vid sjöastrand.
Då fann han det skrinet på qvitan sand.
  Eg gidder inte lefva så långan tid.

Og det stod skrifvet på skrinets lock,
Med sorrigfullt hjerta — på skrinets lock:
"Min fader han tjenar i kungens gård."
  Eg gidder inte lefva så långan tid.

---

*) *Hvit* uttalas ännu likt Engelska ordet i vissa aflägsnare orter i Vestergötland och i Bohuslän, "*qvit*."

Og det stod skrifvet på skrinets bånd:
Med sorrigfullt hjerta — på skrinets bånd:
"Min moder hon hvilar i hafsens grund."
Eg gidder inte lefva så långan tid.

Liten Peder han red seg lite längre fram,
Med sorrigfullt hjerta — lite längre fram;
Så fann han liten Kerstin på qvitan sand.
Eg gidder inte lefva så långan tid.

Han klappade henne på qvitan kind,
Med sorrigfullt hjerta — på qvitan kind:
"Christ gifve du lefde, då vore du min!"
Eg gidder inte lefva så långan tid.

Og för' det var dager og dager ljus,
Med sorrigfullt hjerta — og dager ljus,
Då förde de tre lik ur liten Peders hus.
Eg gidder inte lefva så långan tid.

Og det var liten Peder og så hans mö,
Med sorrigfullt hjerta — og så hans mö.
Det tredje var hans moder, af sorg månd' hon dö.
Eg gidder inte lefva så långan tid.

Huru, allt intill våra tider, Kärleksvisan bland folket diktas och sjunges värdigt sjelfva den Eddiska kärlekssången, derpå kan en af de nyare Dalvisorna tjena såsom intyg, då den sjunges med sin vackra melodi. Richard Dybeck har lemnat en oförfalskad uppteckning af densamma, och, ehuru den bär drag af tidens åverkan, — ty, ju längre från källan, desto mer uppblandad och grumlig blir bäcken, — kunna vi dock lätt deraf finna en bättre läsning. Man lär nemligen af den-

samma, att det icke skall sjungas i slutet af versen: "*Du ädela ros och förgyllande skrin;*" utan: "*För ädla, ädla rosor och förgyllande skrin.*" — Det blir då ett vanligt omqväde, som hänvisar till det skönaste och dyrbaraste dikten eger: rosor och gullskrin. Man har sjungit detta "*Du förgyllande skrin*" på god tro, utan att känna det ursprungliga rätta omqvädet. Orden *förgyllande skrin* äro en erinring om medeltiden. Helgonens ben förvarades i gyldene skrin, — derifrån jemfördes det dyrbaraste, jorden eger, med denna helgedom.

Den vackra melodien till denna älskade kärlekssång torde vara så allmänt känd, att vi här icke anse nödigt att anföra densamma; deremot meddela vi här texten, sådan den rätteligen bör sjungas.

Krystallen den fina som solen månd' skina,
Som stjernorna blänka i sky. :,:
Jag vet en flicka, i dygden den fina,
En flicka i denna vår by. —
Min vän, min vän och älskogsblomma,
Ack! om vi kunde tillsamman komma,
Och du vore vännen min! —
Och jag aldrakärasten din! —
(För ädla rosor och röda gullskrin.)

Om du än fore till verldenes ända,
Så ropar mitt hjerta till dig. :,:
Till dig — min vän och älskogsblomma:
Ack! om vi kunde tillsamman komma,
Och du vore vännen min! —
Och jag aldrakärasten din! —
(För ädla rosor och röda gullskrin.)

№ 29.

Jag ser på di_na ö_gon, du har en annan kär. Ack, säg mig lilla vännen, säg mig hvem det är. Men jag vil_le va_ra så tro_gen emot dig, så långe som lifs_ådran den än är varmer u_ti mig.

Bland de yngsta och mest allmänna Kärleksvisorna är den följande mångfaldiga gånger tryckt och omtryckt i alla landsorter *), ett säkert tecken, att den vunnit bifall bland folket. Äfven i de mer bildade kretsar har den i sednare tider blifvit hörd; men melodien har icke rätt blifvit uppfattad med sina egenheter, hvarföre vi här velat införa den, såsom den i södra Sverige vanligast sjunges:

Jag ser på dina ögon, du har en annan kär. :,:
Ack, säg mig, lilla vännen, — säg mig hvem det är!
Men jag ville vara då trogen emot dig,
Så länge som lifsådran den än är varmer uti mig. :,:

Och dina ljusblå ögon, din sockersöta mun :,:
Hafva lagt uppå mitt hjerta en börda så tung.
Perlbandet på din hals, det skin' som röda gull,
Derföre vill jag vara den lilla vännen min så huld. :,:

En vän förutan kärlek, den liknar jag vid :,:
Ett träd, som bär blommor, men ingen frukt ger.
Den är icke värd, jag kallar för min vän,
Som tager sig en annan och lemnar mig i sorg allen'. :,:

Men när som jag blir döder och lagder uppå bår, :,:
Så vet jag, att du fäller mång' modiger tår.
Gack först till min säng, gack sedan till min graf:
Här hvilar lilla vännen, som mig så troget älskat har. :,:

I sednare tider, under Vasa-Konungarnes regering, var vid hofvet och i landtbygden Kärleksvisan gemensam, och vi se, att Konung Erik den Olycklige sjöng för sin älskarinna i

*) Den äldsta i tryck utgångna Visan vi sett är från 1787, tryckt i Örebro.

Folksångernas språk och anda. Först i Drottning Christinas tid uppkom genom härmning af främmande länders skaldekonst i sången en *hofton*, som blef oförstådd och aldrig delades af Svenska folket. Herdeqvädena om *Phyllis*, *Daphne* och *Coridon*, med flera dylika, trycktes väl b'and landtbygdens skillingslitteratur, men hunno aldrig till hyddorna och dalarna. Blott en enda: *"En Celadon gaf frögderop,"* sjöngs en tid för den vackra melodiens skull; men sedan denna blef öfverflyttad på *Malcolm Sinclairs visa*, blef den förra snart förgäten. Nu uppkom en så kallad "skaldekonst" i Sverige, grundad på en högre, icke fosterländsk bildning, som idkades af poeter, ett slags folk, hvilka ansågo sig förfallna till dagsverken*) i hofven och de förnämas salar. Men bland det egentliga Svenska folket förblef sången hvad den varit och alltid skall blifva, icke konst, utan natur. Det är anmärkningsvärdt, huru få bland den stora skaran af sednare tiders poeter förmått frambringa en sång, som blifvit allmännare känd bland folket; dock har den Svenskt bildade Olof von Dalin fäst vid sitt namn den äran att hafva lemnat bygdens sångare och sångerskor en Kärleksvisa, som skall sjungas, så länge *Gräsneglikan* vexer på deras ängar. Melodien är lånad från en äldre folkvisa. Den finnes upptagen bland vår föregående samling till den nya: *"Vår- och Bröllopps-visan"*, under hvilken den följande af Dalin författade sjunges:

O, tysta ensamhet,
Hvar skall jag nöje finna!
Bland sorg, som ingen vet,
Skall mina dar försvinna:
En börda, tung som sten,
Mig möter hvart jag går;
Bland tusend' finns knappt en,
Som vänskap rätt förstår.

---

*) Dalin kallar sina Namnsdags-rim vid hofvet *"underdåniga dagsverken."* (Se Dalins Saml. Arbet.)

Det är den tyngsta sorg,
Som jorden månde bära,
Att man skall mista bort
Sin aldrahjertans kära;
Det är den tyngsta sorg,
Som solen öfvergår,
Att man skall älska den,
Man aldrig nånsin får.

Had' jag dig aldrig sett,
Tillfreds jag hade varit;
Men dina ögon blå,
De hafva mig bedragit. —
Allt intill denna tid,
Ja, intill denna stund,
Har jag ej annat trott,
Än du skull' bli min vän.

O, store Herre Gud,
Gif dig så mycken lycka,
Som tårar jag har fällt
På detta pappersstycke!
Den första, du, som jag
I verlden älskat har,
Den sista blir ock du,
Till dess jag läggs i graf.

Det gick ett litet lamm
Uppå en branter klippa,
Der kom en falsker räf,
När lammet skulle dricka;

Men si! det trogna lamm
Af räfven blef bedra't.
Se så är flickors sak,
Att narra gossar snart.

Emellan mig och dig
Det tändes upp en låga,
Der tändes upp en eld,
Som är en daglig plåga;
Hur' jag skall dämpa den,
Vet jag allsingen rå;
Jag sörjer till min död,
Om jag dig ej kan få.

Nu har du dig omvändt,
Nu bär du afvogt sinne.
Nu har du hjertat fullt
Med list och arghet inne;
Din tunga är ett svärd,
Som hugger djupa sår:
Du ställer dig mot mig,
Som ulfven mot ett får.

Fast det nu fägnar dig,
Att mina tårar flyta,
Skall tro och redlighet
Hos mig dock aldrig tryta.
Jag önskar dig allt godt,
Jag önskar innerlig,
Att Gud för hårdhet din
Ej rättvist straffar dig!

III.

Kämpe-Visan.

Kämpe-visan leder från Guda-Sagan sina anor, gemensamma med Kärleks-Sångernas, och står med dem i syskonlig förbindelse; ty samtidigt ur menskliga samhällslifvets chaos utvecklade sig hjelteäran och kärleken, såsom skaldekonstens första elementer. För Nordens hjeltedikt låg dessutom en skön och gudomlig grund: tron på odödligheten, dygdens och trohetens eviga lön. Valkyrian gaf hjelten namn och "namnfäste", och skönheten gick hand i hand med kraften öfver segerfältet, der skalderna i sina sånger förevigade deras minne.

Förbleknade erinringar af Thors vandringar, *Hammarhemtningen*, och striderna i Utgård, — af Helges och Sigurd Ormdråparens minne hafva trotsat tusende års vexlingar — och allt intill vår tidsålder fortlefvat i Skandinaviska folkens lekar och sånger. Första Delen af Vedels Kämpavisor utgör en dyrbar samling af dessa Nordens skaldeminnen. Völsungasagans, så väl som den yngre Vilkinasagans, bilder voro förmycket införlifvade med allt hvad vår forntid aktade stort och ädelt, att icke länge kringsväfva landen i folkets sånger.

I medeltiden inkom med klosterfolket utländes ifrån, Riddarvisan, och man sjöng under lifliga melodier:

"Du stig nu så varligt till sadel och häst,
Låt icke gullsporrarna klinga!" — —

men riddarlifvets grannlåtsäfventyr och känslosamhet funno för litet gensvar i Nordfolkets sinnen, och bättre bibehöll sig den gamla Kämpa-Visan, såsom man ännu sjunger den i landtbygden:

"Det sutto två kämpar i Nordanfjäll,
"De helsade hvarannan så godan en qväll;

"Men hvem skall föra våra runor så väl
"Med den äran?" —

Att hjelten, som i striderna för sitt fäderneslands sjelfständighet gått död och faror under ögonen, lika i alla tider, i folksången skördat sin lön, derom vittnar den förkärlek, hvarmed ännu i dag forntidens Krigs- och Kämpa-visor om hvarandra sjungas. Grimborgs och Sinclairs, Kung Göstas och *"Carl Johan beordrar oss, Bröder, i fält"* — ligga i Folkets Visbibliotek förtroligt bredvid hvarandra. Sent skall Hjeltesången dö i Norden, och sent de ädle, som kämpat för sitt folks ära och frihet glömmas:

Så säges i Eddasångens *Atlar-Mal*:

"Efterlefva skola
"Deras Sagor,
"Upprepade ofta
"I alla land,
"Der menniskorna öron hafva."

För Svenska Kämpavisorna i heden- så väl som medeltid är redan tryckta samlingar historien afhandlad. Gustaf Wasa, såsom den unga fridlösa Ädlingen, gaf under loppet af sitt och fäderneslandets befrielsekrig nog ämne åt folksången. Men den tystnade, och Svenska Folksharpan stod stum under hans söners hemska inbördes strider. Rikast på Folksång och Saga blef Carlarnes tidhvarf, och ännu i århundraden skola i vår Nord de oräkneliga sägnerna om Carl XI och krigssångerna om Carl XII och hans hjeltar höras. Allmännast känd af alla denna tidens folksånger, är utan tvifvel den vackra "Sinclairs-visan", som öfver allt ännu ihågkommes med sin sköna melodi, lånad från vida äldre tidhvarf*). Näst denna är "Stenbocks-visan" allmännast sjungen bland folket; och som den uti våra samlingar hittills icke blifvit tryckt med sin melodi, torde den förtjena här ett rum:

---

*) Man finner detta af de hänvisningar, som gifvas vid de tryckta Folkvisorna från visa till visa, med dessa orden: *"Sjunges som"* m. m. — Sinclairs-visan finnes tryckt med sin melodi i Geijer-Afzeliska Samlingen, 1:sta Delen.

Stenbocks Visa.

№ 30.

Kung Fre_drik i Danmark han

satt på sin stol, stort buller så månde han göra Om

jag är en Konung som jag var det i fjol, så skall jag de

Svenskar för_göra.

Måns Stenbocks Visa.

Kung Fredrik i Danemark han satt på sin stol;
Stort buller så månde han göra:
"Om jag är en Konung, som jag var det i fjol,
Så skall jag de Svenska förgöra."

"Kung Carl han är nu fjerran i land
"Och platt af de sina förlåten;
"Jag vill med hans rike begynna en dans,
"Fast det skulle kosta mig plåten."

"Och upp, mina kämpar, j, modige män!
"Som åskan så skola vi dundra.
"Så skola vi bry konung Carl igen,
"Som han brydde oss sjuttonhundra." —

Strax kom der den Räfvenklo, dryger var han;
Och tro mig, han var ingen fåne:
Han samlade hopa tolftusende man
Och förde dem öfver till Skåne.

"Den nånsin går bort utur Sverge, med fog
"Han visst må heta en lufver;
"Ty hemma så kostar ock födan nog;
"Men här slätt icke en styfver."

Den Räfvenklo börja' med gny och rop;
Han ville de Svenska förgöra:
"Måns Stenbock, kom hit med din lilla hop,
"Dina getter vill jag förstöra!"

"J vänten mig," svarade Stenbock, "i dag;"
"Men getter så hafver jag inga;
"För bockar så äro de alla som jag,
"På din rygg så skola de springa."

Och år sjuttonhundra och tio dertill,
Den sista uti Göijemånad,
Vid Helsingborg, om man det veta vill,
Fick Jutens hjerta en blånad.

Måns Stenbock han förde sina män uti fält,
Som bockar begynte de stångas.
De slogo sjutusende *) Jutar ihjäl
Och fångade grufligen många.

De andra flydde allt öfver den sjö,
I vattnet det kalla de blödde.
Så fingo de sin välförtjenta lön;
Dock mesta delen de dödde.

Den Räfven, som förr var så stor i sin trut,
Han teg nu som muren så stilla:
"Jag reser med Kungen till Seland förut;
"Ty här så luktar det illa." —

Kung Fredrik han gret; men Räfven han log:
"Du ville mitt råd inte höra:
"Jag bad dig bli hemma och sitta i ro;
"Här hade du intet att göra." —

*) Talet på fienden, som inryckte i Skåne, anföres olika. Än 18000 och de slagna 12000, och än, såsom här, 12000 Danskar, af hvilka 7000 stupade.

Gud Fader, Gud Son och den Helige And'
Vare prisad förutan all ände,
Som oss och vårt älskade fädernesland
Har frälsat ur detta elände!

IV.

Sjömans-Visan.

Edda-sagans berättelse om **Niords** trånad ur sjelfva sin älskade **Skadis** famn — så fort våren dem bådade, att isbandet var löst ifrån hafvet — till sitt brusande rörliga rike, antyder Nord-vikingarnes natur att längta "till sjös, till sjös." Hvem kan väl undra, om detta friska, på faror och äfventyr så rika vikingalif manade till sång och uppammade Skalder; vi se ju ännu i dag i hvarje äkta Sjöman någonting, som vill erinra oss denna skaldenatur. Alltifrån "Thiodolfer af Hven" och Sigurd Jorsalafararen", intill vår sista stora Vikingaskald, Geijer *), hvilken rik skörd af Sjömans-sånger vore icke för samlaren att hemta! Men huru stor rikedom af Sjömans-visor vi finna bland folkets tryckta förråd, äro dock ganska få af dem numera lefvande i sånggillet, der sjelfva *Svensksunds-* och *Hoglands*-visorna tyckas förgätna.

Vigtig för häfdatecknaren är den del af dessa sånger, hvari sjömannen, båtsmannen eller matrosen besjunger de drabbningar, han sjelf öfverlefvat, eller anförares ådagalagda mandom eller feghet. Mindre vigtiga, fastän ofta friska och vältonade, äro de kärlekssånger, som ljödo vid afskedet från stranden. Allmännast bland dessa sednare är den ännu bland landtfolket med sin friska, sköna melodi ihågkomna:

"Nu står jag på stranden och skall fara;
"Gud vet, om jag kommer igen.
"Farväl, alla flickor så rara,
"Också min utvaldaste vän! **)

Melodien finnes anförd till vår i den föregående Delen meddelade "Sjömansvisa."

*) Vi hoppas, att Carl XIV:s Folkskolor icke skola behöfva mer än tio års verksamhet, innan sådana sånger, som "*Vikingen*", skola blifva allmänna folksånger.

) Vi hafva ur vår Samling meddelat afskrifter af denna melodi åt flera vänner af Folksången. Så har Doktor **Börjesson i sitt Sorgespel, "*Erik XIV:s Son*", användt densamma.

V.

V.

Den Historiska Visan.

Den Historiska Visan var för femtio år sedan Svenska folket mer kär än nu. Ett innerligt deltagande i fäderneslandets öden har af urminnes varit Nordbon medföddt; men Gustaf Vasa, som erfarit under sina strider, hvad fördelar en vis konung kan vänta, som vet att göra sig dessa inre krafter till godo, dem en förnuftig folkbildning erbjuder, gaf densamma ett nytt utvecklingsmedel genom sina omsorger om folkundervisningen, i en allmännare kunskap att läsa i bok. Ifrån den tiden steg folket i kraft och ljus, och vid Carl XII:s död stod, utan tvifvel, folkbildningen högst och säkrast; ty den stod på religionens grund. En Jesper Svedbergs, Kolmodins och Spegels skrifter lästes i hvar koja. "Qvinnospegeln", "Guds Verk och Hvila" lågo bredvid Bibeln i hvarje bondehus. Ett långt och sorgligt nedan följde derefter, tilldess Gustaf III:s snille framkallade en nytändning för lifvet och sången. Huru älskad denna Konnng var af folket, vittnade de tårar, hvarmed i landtbyarnas sånggillen den enfaldiga sorgesången till psalm-melodien:

"O! Jesu, när jag hädan skall" —

allmänneligen sjöngs:

"Jag sjunger nu en sorgesång,
"Som jag plär mest få göra,
"Och klagar visst med tårar mång',
"Att jag så ondt fått höra:
"Att ondskan dräpt vår Kung och Far,
"Som städs' oss huld och nådig var", o. s. v.

"Gustafs skål" var denna tiden en allmän Folksång, som sjöngs i alla gillen. Orden äro nu förgätna, men melodien

lefver qvar såsom brudmarsch vid bondbröllopp i de flesta landsorter. Allmänt sjöngs ock då:

"O, du käcka Lejonhufvud,
"Då du till Carlskrona gick" — —

"Hönsgummans Visa" och Visan om de fyra Stånden:

"När Lasse var liten, så gick han till mor
"Och fick en bit bröd och var glader." — —

Men dessa, så väl som "Sveaborgs-Visan":

"Du, Sveaborg, du är befäst
"Med murar och med vall" — —

äro, tillika med de händelser, dem de besjöngo, nu mestadels förgätna och finnas blott i landtfolkets vis-samlingar.

VI.

Landskaps-Visan.

Allt hvad i Nordbons hjerta utaf ålder funnits, har ock af ålder funnits i hans sång, och, om det sköna land, i hvars tempel-lunder gudasagans träd i grönskande hvalf kring de heliga källor spred sin skugga, länge sväfvade för våra Österländska stamfäder, så att sångerna, som följt dem derifrån på färden till våra bygder, föranledde mången vis och hjelte bland deras sednare efterkommande, att, såsom Svegder och Vanland, göra dithän en pilgrimsfärd, så blef dock snart all denna minnets glans dragen öfver Swithjods dalar och grönskande kullar. Förde man än en af dessa Nordens invånare till Hesperiens orangelunder eller Rhensträndernas vinberg, så skulle han dock snart fattas af trånande hemlängtan: Lappen till sina fjäll, Skåningen till sina sädeshaf och bokskogar, Göten till sina löfprydda kullar och insjöar, Dalkarlen hem till sitt bergland, der den allvarsamma tallskogen sjöng öfver hans vagga den entoniga sången, och Smäländningen hem till sina getter och "Värnamo"-fröjder *). Såsom urminnets Skalder upphöjde i Eddasångerna sitt Valhalla och sina gudaboningar, så Vallenius sitt Dalarne, vi vårt Vestergötland och Fryxell sitt Värmland:

"Der vill jag lefva, och der vill jag dö."

Hvem undrar då, att "Landskaps-Visan", skildrande en viss orts behag och naturskönheter eller landtbygdens seder, äfven i sednare tider blifvit mycket älskad af folket. En ibland de äldsta af dessa torde vi få anse "Östgöta-Visan" vara:

"O, Österagöthland och Finnespångalän,
"Du krona bland Svea-länder andra!" — —

som för sin härliga melodi, i hvilken hemkärleken på ett så

*) Den, som läser den oförgängliga sången "*Småländningen*", af Gustaf Henrik Thomée, skall lära sanningen af hvad vi här anfört om Nordfolkets hemkärlek.

eget nordiskt sätt uppenbarar sig, ingaf Fryxell den nu allmänt kända "Värmlands-Visan":

"O, Värmeland, du sköna, du härliga land,
"Du krona ibland alla Svea länder!" — —

en sång, som utan tvifvel med tiden kommer att öfvergå till verklig Folkvisa. En äldre Vermlands-visa till samma melodi, upphöjande Fryksdalens härlighet, och en påtaglig efterhärmning af "Finspångs-Visan", finna vi flera gånger tryckt, så börjande:

"Ack, Frykedals härad och Värmelands län,
"Ja, du är en krona för andra.
"Och inom dina gränsor bo redeliga män.
"Hvem vågar mot mig derpå klandra?
"Du Frykedals härad, bland frihet och dygd,
"Som varit min hemort och mina fäders bygd,
"Der jag hit till verlden blef födder!" — —

Af lika tid, men af skickligare skald, är den allmänt bekanta "Dal-Visan", i hvilken Mora-prosten Anders Vallenius besjunger sin sköna, minnesrika hembygd, den han i denna Folksång så innerligt omhuldar:

"Gud signe och styrke de män, som der bo,
"Vid elfvom, på berg och i dalom!" — —

Denna Dalvisa är författad och sjöngs på den tiden till Psalmmelodien:

"Den signade dag, som vi nu här se" — —

och ingalunda, såsom vi hört uppgifvas, till den sköna melodi, under hvilken Doctor Fahlcrantz's allmänt kända Dalvisa nu sjunges *).

*) Denna sednare nu så omtyckta folkmelodi är vida äldre än Vallenii Visa och har 4 takter flera. Den äldsta Folkvisa, vi till den funnit sjungen, är upptecknad i Vestergötland och kallas "*Bondens Frieri*":

"Och skulle så vara vår Harres behag,
"Och du, kära Kersti, så ville, —
"Så tycker jag väl, att dä kunne ta lag
"Å inte just hampa sej illa,

"Landskaps-" eller "Ort-Visan" förtjenar fornforskarens och häfdatecknarens största uppmärksamhet; det är i den folklynnet, sederna och hvarje landskaps olika natur och egenheter starkast framträda. Och likasom, enligt folktron, hvarje ort, hvarje by eller hvarje gård har sin egen "Ande", sitt eget "Rådande", så har den ock ofta sin egen "Visa", hvilken merändels eger det särskildta intresse, att den så väl till ord som melodi har till författare någon af sjelfva folket. Men att bestämma, till hvad landskap en melodi hörer, är vanskeligt; ty, är den anslagen så, att den finner genklang i folkets hjertan, så löper den snabb som en härpil från by till by, från härad till härad, tilldess den ljuder såsom infödd i alla Skandinaviens skogar och dalar.

Till detta slag af Folksånger höra de smäde-visor, i hvilka en landsorts lyten och oseder angripas, eller skämt-visor*), i hvilka folklynnet ofta naivt aftecknar sig. För melodiens skull, som icke förut blifvit utgifven, må här en visa af detta sång-

---

"Att vi till ett hjonalag komma ihop;
"Jag har, Gudilof! både kannor och stop
"Å mer än du dig lär inbilla." — —

Till samma melodi bar ock Odels historiska visa: *"När Lasse var liten, så gick han till mor"* — blifvit skrifven — och ännu en äldre: *"Det gingo två jungfrur i rosendelund"*. —

*) Sådana äro talrika, och många allmänt kända, såsom: *"Min far han var en Vestgöte, han han"* etc. — — *"Far min var en ryttare, han bodde på Kinnekulle"* etc. — — *"Rospiggens eller Rasbokils vant"* med flera. Visan om *"Sillfjälls-bältet"* är upptecknad i Bohnslän och är ett fragment af en äldre sång, som slutats dermed, att den muntra sillfiskaren, prydd med sitt bälte, hvilket *"sken som solen vida,"* värfvade sig en furstelig brud. En skämtvisa har i sednare tid blifvit gjord häraf, med en frisk, munter melodi och annat omqväde, der intet blir, sedan guld och gröna skogar blifvit bjudna för bältet, men allt förgäfves —

"Så sålde jag bort bältet mitt
"För ett par gamla vantor." — —

slag, den Bohuslänska Visan om "Bältet af Sill-fjäll", anföras:

Det var en Söndags morgonstund,
Jeg skulle till kjörken rida;
Då tog jag på mej bältet mitt,
Var kändt öfver verlden vida.
I hvilomen, — i Norgeslund,
Der känna de mej och mine.

Så gick jag mej'i kjörken in,
Der stodo båd' gamla och unga;
Och presten, som för altaret stod,
Han glömde hvad han skulle sjunga.
I hvilomen, — i Norgeslund,
Der känna de mej och mine.

Det bältet var väl ej af guld,
Som någon kunde tänka:
Det var af idli sillefjäll
Förutan bånd och länkar.
I hvilomen, — i Norgeslund,
Der känna de mej och mine.

VII.

Vall-Visan.

Vallvisan tillhör våra bergslager och det nordiska herdelifvet. Richard Dybeck eger förtjensten af att fullständigt nog hafva samlat och allmängjort våra Vall-visor. De lefva ännu i den fria naturen och befinna sig icke särdeles väl på papper; derföre ser man dem icke heller i allmogens Vis-bibliothek. En enda af dessa sånger, den vi för ett halft århundrade sedan i Vestergötlands skogsbygd upptecknat, mer fullständig och ton-enlig än vi sett den hittills allmängjord, vilja vi här meddela. Den har, såsom de flesta Vallvisor, öfvergått till Vagg- eller Barn-visa. Barnflickan sjunger, — icke som man föreställer sig, för det späda barnet i vaggan, — utan för de små syskonen, som ännu äro barnkammarens invånare och sitta så tacksamt lyssnande till sångerskans ord: Hon börjar berätta:

"Det var en gång en liten vallkulla och vallgosse, som vaktade sin boskap i samma skog. Snart blefvo de såta vänner, så att de dageligen förde sina hjordar tillsammans, lagade sin mat tillsammans och sofvo i hvarandras famn. Slutligen hade de ett litet barn i skogen: åt det flätade vallgossen en vagga och hängde den på de gungande grenarna af en björk; men vårbruket kom på, och den unga vallkullan måste hem till gärdet att köra harfven. Då talade de åtskiljda med hvarandra medelst sång i sina lurar, på följande sätt:

Vallgossen.

Tu — lu! kommer du än?
(*Kullan*) Nej, Nej! jag kommer ej,
Har förfall och får inte gå vall.
Jag går på gärdet och harfvar.

Vallgossen.

Tu — lu! kommer du än?
(*Kullan*) Nej, nej! inte än
Mjölka kon och slå i horn,
Och ge den lille att dricka!

Vallkullan.

Tu — lul sofver han än?
(*Vallgossen*) Ja, — ja! Gör han så!
Björken blåser, och lullan går.
Den lille han sofver i skogen.

Vaggvisorna äro så mångfaldiga, att de väl förtjente samlas till en egen bok, och så väl till ord som melodi af en så mild och inlullande natur som sjelfva barndomsminnet. Det var sed i våra fordna konungars hof, att friska dalkullor togos till ammor åt kungliga barn. Sålunda ljödo kring Gustaf den Stores, Carl XI:s, Carl XII:s och Gustaf III:s vagga Dalarnas vallvisor, jemte sångerna om Engelbrecht och Konung Gösta. Dermed insjöngs utan tvifvel mycken kärlek till fosterlandet och dess minnen i konungarnes hjertan.

En öfver hela Skandinavien allmän vaggvis-melodi är den följande, till hvilken Bellman säges hafva skrifvit den vackra visan. Vi hafva likväl anledning att betvifla denna uppgift; men väl är troligt, att den af honom är omarbetad. Första versen hafva vi upptecknad från 1792, då den bland folket i södra orterna sjöngs med några förändringar och med sägen, att den var sjungen vid Carl XII:s vagga. En annan berättelse var, att den tillhört Carl XIII:s barndom.

Bellmans Visa lyder sålunda:

Vagg-Visa.

Lilla Carl, sof sött i frid!
Du får tids nog vaka,
Tids nog se vår onda tid
Och dess galla smaka.
Verlden är en sorge-ö:
Bäst man andas, måst' man dö
Och bli mull tillbaka.

Vagg-Visa.

№ 32.

Tu lu sofver han än! ja ja gör han så björ_ken blå_ser och lul_lan går, den lil_la han sof_ver i sko___gen.

Engång, der en källa flöt
Förbi en skyl i rågen,
Stod en liten gosse söt,
Spegla' sig i vågen.
Bäst sin bild han såg så skön
Uti böljan, klar och grön,
Strax han inte såg'en.

Så är med vår lifstid fatt,
Så försvinna åren.
Bäst man andas godt och gladt,
Ligger man på båren.
Lilla Carl skall tänka så,
När han ser de blommor små,
Som bepryda våren.

Hvyssja, lulla, liten vän!
Vi ska' för dig qväda,
När du vaknar upp igen,
Klippa häst och släda.
Se'n små korthus, lull, lull, lull,
Ska' vi bygga, — blåsa kull,
Att den lilla gläda.

Mamma har åt barnet här
Guldskor och guldkappa,
Och, om Carl beskedlig är,
Kommer rättnu pappa,
Lilla barnet namnam ger.
Hvyssja, lulla, ligg nu ner
Och din kudde klappa!

VIII.

Dryckes-Visan.

Dryckesstämman var hos våra förfäder icke, såsom nu, en rå och sinn-lös njutning, utan en glädjefest af en mer upphöjd och ädel betydelse. Vi hemta styrka för detta påstående i häfderna från sjelfva hedendomens längst förflutna tider. Sångerna utgjorde det förnämsta elementet i dryckesgillets glädje. Sjelfva kärilen, ur hvilka man drack det runinvigda mjöd eller det fradgande ölet, voro icke så lumpna, som de sedan blifvit*). Starkotter säger i sina qväden, till forntidens pris:

"Glaset utaf fnaset
"Och kruset utaf gruset,
"Af slika käril tog man tå ej ruset."

Djurshorn var ett dyrbart bohag i bondens så väl som prestens och tignarmannens bo**). Dessa dryckeshorn voro beslagna med guld, silfver eller andra metallblandningar, arbetade af stora konstnärer. Det var ett sådant dryckeshorn Brynhilda räckte Sigurd, då hon qvad: "Dryckesrunor skall du känna." — Det tillhör nämligen stora mäns och hjeltars höfviskhet, att vara "runar-män", d. är sångare, och *väl* kunna "föra de runor", icke blott om kärlek och trohet i jungfruburen, utan ock att kunna höja en glad sång i dryckesstämman. Christendomen förlade icke dessa dryckesseder. Hvarje Gille började

*) Hvem vill jemföra de gamles dryckesgillen med vår tids vämjeliga kroglif, eller de bildersköna dryckeshornen med det fula brännvinsglaset på disken?

**) Gästfriheten här i Norden gjorde dessa Djurshorn till ett nödvändigt bohag i såväl bondens som tignarmannens och prelatens hus. Det heter om Bengt den gode, Skara Biskop, att af hans qvarlåtenskap af Djurshorn, kläder och gråskinn var *"så mycket, som tjugu hästar kunde draga i godt före."*

Gammal Dryckes-Visa.

N:o 31.

Och hvem skall deña rimpelen hafva med lustigt mod?
den skall brodren N. N. hafva vår vän så god. Så lu_ta nu, luta du
li_ten Stallbro_der och lu_ta nu till och drick som du all tre
klunkar å rad å rad_ å rad_ så kommer du gnå got.
buller å stad, och utan buller och utan bång du låt denna rimpelen
hafva sin gång till ljusan dag.

med skålar till Helgonens och den heliga Modrens ära, och för hvar af dessa utvaldes en särskild sångare *).

En dyrbar lemning i Eddan ega vi väl qvar af **Brynhildas** härliga sång till sin stolta hjelte **Sigurd**, då hon räckte hornet; men den melodi, med hvilken hon insjöng det, hvem kan väl återgifva den? Och huru medeltidens skålar till Helgonens lof sjöngos, veta vi icke. Men en bland de äldsta dryckessånger, huru gammal veta vi ej, som är något allmän bland Svenska folket, med en vacker melodi, vilja vi här anföra: Dryckeshornet, hvilket räckes gästen, som skall dricka, kallas här "Vimpel." Måhända är denna sång ett bryt-stycke af en forntida Vikinga-sång: **)

Hvem skall denna vimpelen hafva,
Med lustigt mod?
Det skall brodren (N. N.) hafva
Vår vän, så god.
Så luta nu, luta, — du liten stallbroder,
Och luta nu till —
Och drick som du vill,

---

*) I en gammal Gillessång från medeltiden heter det: "**Johan** bar Christi skål på sin hand." — Och i Norriges historia: "**Magnus**, konung, stadgade, det skulle *Bollarhorn* om juleqvällen drickas till **Olofs** minne, i sådan dryck, som honom likar."

**) Denna sång har i sednare tiden blifvit nyttjad i Dalarne till den så kallade *stubbe-dansen*, vid bröllopp och gillen, då hvar och en gäst måste sitta på huggstubben, dricka och derefter gifva en skänk till värdfolket eller spelmannen, då orden nu sjungas sålunda:

Hvem ska' denna skålen tillhöra,
Mi' lusti kamrat?
Dä ska Munser N. N. göra
Mä lusti mod.
Han lotar nu till,
Drick, drick som du vill,
Tre koppar på ra, rara, rara!
Så kommer du inte nå' olåt åsta,

Tre klunkar i rad — i rad — i rad!
Så kommer du ej något buller åstad.
Och, utan buller och utan bång,
Låt denna vimpelen hafva sin gång,
Till ljusan dag!

En Dryckessång, tillhörande en sednare tid, och som ofta sjunges i folkets bröllopps-gillen, må här anföras, emedan en allmän sägen bland folket fäst den vid Konung Carl XII:s minne. Den sjunges gemenligen af en utklädd bland gästerna eller någon krigsman, som, klädd i sin fulla rustning, träder in i bröllopssalen, vändande sig till brudparet med många bugningar, och sjunger följande:

Bröllopps-Visa.

God afton, täcka brudepar!
God afton, brudens mor och far!
Förlåt, att jag så dristig är
Och kommer till besvär!

Att sitta här uti en vrå,
En pipa tobak för mig få,
Också en potta *) öl dernäst,
Då mår jag aldrabäst.

Här är ett sedigt brudehus;
Här kan en ärlig karl få rus.
Kom, källarsven, och tag min hatt!
Här vill jag bli i natt.

*) I de flesta tryckta exemplaren af denna sång läses här ordet *portion*, emedan Boktryckaren icke förstått det gamla ordet *potta*, som betyder ett dryckeskäril, innehållande ½ kanna.

Men på ett bröllopp, der jag var
I gästabud för några dar,
Brudfolket såg mig onda ut;
De skänkte mig med krut.

Det var mångtusend' der till gäst,
En del till fots, en del till häst,
Och dryckes-kärlen voro all'
Af idel blank metall.

Men skarpt hvarann' de drucko till,
Och ingen såg jag sitta still.
Den ena drack med ifrigt mod,
Den andra låg i blod.

Men här är nöje, här är fröjd;
Vid skänken sitter jag förnöjd
Och ser en ung och täcker brud
I härlig brudeskrud.

Brudgummen är en hurtig man,
Brudpigorna de gå ock an,
Herr värd, min skål är blifven tom,
Drick om, drick om, drick om!

Vid alla lifvets vigtigare högtidligheter, då en husfader eller husmoder bjuder vänner och fränder och säger: "glädjens med mig!" finnes för hvarje särskild tillfällighet, då bägaren går omkring laget, någon häfdvunnen sång. Den af oss anförda "Helsning i Barnsölstugan" är en sådan, ehuru vi ej kunnat låna af densamma mer än den vackra melodien och den sista versen. Bland sådana "Öl-runor" må här en bland de allmännaste i hela Skandinavien anföras. Det är "Körhjelpsölet", till hvilket den sjunges. Denna högtidlighet är en af dessa Nordens friska vinterfester, om hvilka stadsfolket har svårt att göra sig begrepp. Se här en kort teckning af festen.

En förmögen Danneman vill bygga sig nytt hus eller på en gång få hem bränsle från "långskogen." Han säger till sin unga maka: "mor! baka bröd och brygg öl, vi skola ju bygga "oss nya, beqvämligare boningar; hvetet är i år välsignadt, "kornmaltet mustigt och välluktande; våra grannar skola undfägnas i långskogen och sedan hafva gästabud hemma!" — Den gästvänliga husmodren rustar, bakar och brygger. En vacker månskensnatt, när Karlvagnen vridit sig så der midt- öfver byn, det är näst efter midnatt, ser man en lång rad af raska fålar, körda utaf unga bönder och drängar, sväfva utefter vägen från byn. Mot stjernljuset strålar den nyfallna drifvan, såsom beströdd med blixtrande demanter. Sköna äro sommarens blommor kring den store Konungens "Rosendal"; men icke mindre sköna de rosor, som de friska vintervindar strö på den unga Nordbondens kinder. Måla du, Sandberg eller Egron Lundgren, en sådan ung man, klädd i sin nya fårskinnspels och snösäckar, tätt sittande till de muskelsköna, runda formerna; mörka lockar falla kring hans hals, och det varma, friska blodet från hans hjerta strör såsom en imma utaf rosor på den fylliga kinden, liksom för att trotsa vinterkylan; — och vi hafva bilden af den unga bonden på sina uppkopplade skogs-kälkar, ilande fram öfver drifvorna. I skogen börjar värden sin undfägnad, och, då ölbägaren går omkring, sjunges:

"Dricka, gossar, och ge meg med,
"Och lä meg komma meg före;
"Och upp på backa' och hugga ved,
"Så sa vi kylla med töre!" *)

Nu är timret hugget, veden pålassad, och snart återvänder, med fulla lass, det glada tåget. Hemkomna till byn, mottaga de gamla hemmablefne, sedan timret är aflastadt, hästarna, medan de hemkomna lägga af snö-säckarna och de frusna skorna

*) Författaren sjelf, engång i sin ungdom deltagare uti ett sådant Körhjelps-gille, minnes icke mer än dessa orden af den gamla *Körhjelps-öl-runan.* Den sednare är af Geijer upptecknad från Norrige eller Bohuslän och ord för ord lika med den Svenska.

No. 27.

Kjö_re vatten och kjöre ve och
kjö_ _re timmer öf_ _ver hö_ja kjö_re hvem som
kjö_re vill jag kjörer jän_ _ta mi e_ja de
rö_de ro.ser og de öjen blå de Nörske jänter håller
jag utåt, helst når jag får den jag vill ha då
år det mo_ro å lef_va.

samt pådraga andra, som kallas "tyska skor", tjenliga till dans; ty nu samlas unga med de gamla till gillestugan, der, efter måltiden, spelmannens friska toner mana de unga till dans. Gubbarne maka sig till "karlabordsändan" *) kring ölbägaren, språkande om "styrkans rön" i fordna och nya tider, medan denna melodi, till hvilken ungdomens dans går så lätt, ljuder i gillesalen. Den har följande ord, lika kända och allmänna i Sverige, Danmark och Norrige. Vi hafva derföre för ombytes skull här valt de Norrska:

Kjöre vatten och kjöre ved
Og kjöre timmer öfver höjne!
Kjöre hvem som kjöre vill!
Jej kjöre Jänte mi ejne.
De röde roser og de öjne blå,
De Norske Jänter håller jej utåf,
Helst när jej får den jej vill ha,
Då är det morre att lefve.

Mi' gamle Far og mi' gamla Mor,
De gå på golfve og dulle,
De kjöre ut de tomme kar **)
Og bäre in de fulle.
De röde roser og de öjne blå,
De Norske Jänter håller jej utåf,
Helst när jej får den jej vill ha,
Då är det morre att lefve.

*) Så kallas den del af bordet, kring hvilken karlarne, skilda från qvinfolken, sitta.

**) I yngre traditioner sjunges här "*krus*", i stället för det äldre "*kar*".

IX.

Sede- och Vishets-Sånger.

Vishets-runan var ingalunda främmande för Brages harpa, och, — såsom sången är, så är ock lifvet. Vishet — djup och allvarlig lefnadsvishet, uppenbarad i lifvet och sången, utmärkte, — samtidigt med jordens mest bildade folk, den Skandinaviska stammen och omhägnade i den fria Nordmannens boning hemmets patriarchaliska frid och sällhet. Tystnaden, såväl kring Vikingaborgen på hafsklippan som kring bondens ensliga tjäll i skogen, föranledde djup och allvarsam tanke och begrundning af lifvets alla förhållanden, och folkets Skalder och Lagstiftare författade denna lefnadsvishet i sånger, dem hvarje husfader sedan, i den långa vintrens sagoqvällar, fortplantade på sina barn; ty hvarje ättfader kom väl ihåg Eddasångens ord:

"Bättre väg-kost
"För ingen med sig
"På färden långa,
"Än vishet mycken."

Tusenåriga lemningar af dessa våra ättfäders lärodikter ega vi uti "Odins höga Visa" (*Havamal*), "Allvis" och "Grimners" Sånger, samt dessutom styckevis inmängda uti de öfriga Eddasångerna och medeltidens sagor.

Bland vår tids allmännaste sedolärande Visor må "Hustru Thoras råd till sin Dotter" såsom exempel anföras. Den andas from klokhet och ger en sann teckning af Svenska Bondens hemlif och enkla seder. Vi anföra blott några få verser, emedan Visan ännu lätt kan erhållas af hvar Vis-gubbe och sjunges i de flesta bygdens Sång-gillen:

En vacker hustru hette Thora
Tog sin dotter uti skola,

Sa-

Sade: "hör och lär af mig!
Engång, när du blifver qvinna,
Skall du detta väl besinna,
Det skall också gagna dig."

"Det var i går, på kyrkovägen,
Kom vår granne, var så trägen,
Fråga mig trohjertelig
Efter dina år och ålder;
Intet vet jag, hvad det våller,
Utan visst han älskar dig."

— — — — — — —
— — — — — — —

"Samma dag som han blef födder,
Då blef gamla Prosten döder;
Jag minns, som det var i går,
Vårfrudag i år som kommer;
Den, som faller in i sommar
Blir han två och tjugu år."

"Han lär komma hit i mor'a,
Med sin häst, stöflar och sporrar,
Och, om han dig då begär,
Skall du honom höfligt svara.
Gud, vår Herre, eder para,
Och er sina nåd beskär!"

— — — — — — —
— — — — — — —

"Först för allting skall du lära,
Dina nycklar städse bära

Till din' kistor, skåp och skrin.
I huset skall du trogen vara,
Såsom fordom gamla Sara,
Underdånig mannen din."

"Med din man skall du ej träta,
Honom ej till ondska reta.
Gif nu akt och hör och lär:
Detta skall du väl besinna
Och hvar morgon dig påminna:
I sitt hus han husbond' är."

"Inga andra seder föra:
Slit de kläder du kan göra:
Fyrtråd, valmar, hvitt och svart;
Ty det brokot är och rändigt,
Är allt mycket obeständigt
Och af en ostadig art."

"Du skall ej på mannen pocka,
När du ser en gyckeldocka,
Kläder öfver råd och stånd;
Ty den qvinna mannen gläder,
Som är nöjder med de kläder,
Som hon sjelfver göra månd'."

"Du skall dina barn ock lära
Det, som länder till Guds ära:
Läsa, skrifva excellent.
Sedan vet' de derom tala,
När du genom dödens dalar
Engång har från dem dig vändt."

"Om du nånsin dörren stänger
För den fattiga, som tränger,
Den, som söker efter bröd,
Lärer Gud detsamma göra:
Stänga sina nådes-dörrar
För din själ, när som du dör."

"Du skall sist i sängen vara
Och din' fötter icke spara
Och om allt i huset se:
Se om dörrarne ä' lyckta,
Se om ljus och eld ä' släckta;
Inte pigan lita på."

"De, som kring i landet vandra,
Från ett hus och till det andra,
De, som trolla eller spå,
Skall du aldrig efterlöpa
Eller lycka af dem köpa.
Gud bevare dig derfrå!"

"Du skall flitigt gå i kyrka,
Kropp och själ till kraft och styrka,
Gerna höra Herrans Ord.
Aldrig skall du glömma detta
Och min lärdom ej förgäta,
När jag hvilar under jord."

"Du skall aldrig sorgse synas,
Fastän sorgen kan begynnas,

Som en lång Lucie-natt;
Tänk, att sorgemolnet svinner,
Och, när åter sol upprinner,
Vi ha fått vår Jesum fatt."

"Mer har jag icke dig att lära;
Men, när som de min' ben utbära,
Och jag slutat mina år,
Skall du lära barnen dina,
Såsom jag har gjort med mina,
Som i visan skrifvet står!" —

Dalins och Bergklints tidhvarf blef icke utan inflytande på den skaldekonst, vi egentligen kunna kalla folkets, men som aldrig kommit sig rätt före, så snart den velat vara *konst*. Den sednare har lemnat en Visa i denna skalde-art, som någon tid banade sig väg till landtbygdens sånggillen och finnes åtskilliga gånger tryckt bland Folkvisorna till en vacker melodi, hvilken säges hafva den stora Tonkonstnären Rousseau till upphofsman *). Det är samma melodi, som är allmänt känd och tryckt bland Bellmans Sånger till Visan: "Se Movitz, hvi står du och gråter?" — Vi anföra således blott orden af Bergklint, ehuru numera i Folksången merändels förgätna:

*) Vi hafva denna underrättelse af hr Professor Atterbom, och melodiens enkelhet och behag motsäger ej denna uppgift. Det är väl ock denna melodi, som gjort, att Bergklints *"Ode öfver Motgång"*, som han kallar den anförda Visan, funnit väg till folket. Af samma skäl, och med mera rätt, har Visan ur "Ortenbergska Familjens Lidande":

"Om hoppet sin stråle ej tände,
Att lysa vår törniga stig" —

blifvit tryckt och sjungen såsom Folkvisa.

Ode öfver Motgång.

Hur' länge skall stormen då räcka?
När råkas den önskade strand?
Förgäfves man låter mig sträcka
Ur djupet en simmande hand.
Dig, maktlösa flit, till en spegel,
Man far mig i stormen förbi:
Man hör ej den usligas skri
För vinden i segel.

Förgäfves från himmelens fäste
Ger solen båd' värma och sken:
Det röker ur molnenas fäste,
Och himlen får aldrig bli ren.
Den störste blir skymd af de stora,
De skymmas af nedriga små.
Till höjden med sanningen gå,
Det är sig förlora.

Hur' himlen vår menlöshet hägnar,
Jag hvarken förstår eller ser.
Du ser, hur i hafvet det regnar,
När jorden om dropparne ber.
Förgäfves den trefliga myra
Upphäfver båd' suckar och knot:
Hon trampas af vandrarens fot,
När knottet får yra.

Den tomt, jag mig kunnat förvärfva,
Lär aldrig då blifva bebygd.
Man kan sig med laster förderfva;
Men ej göra lycka med dygd.

Min oskuld, mitt vett och min möda
Är endast ogångbara mynt:
Den med denna samling begynt,
Blir rik bland de döda.

Det ödet att gynnas och ratas,
Blott kommer af slump och natur;
Om lärkan af menskan vill matas,
Så måste hon sjunga i bur.
För nöjet att kunna förtrycka,
Man skonar en krypande slaf,
Förgyller hans tiggarestaf
Och kallar det lycka.

För mig måtte verlden få stoja
I kedjor af plågande prakt,
Om endast en tarfvelig koja
Mig gömde för nöd och förakt.
Jag hunnit i lifvet att lära,
Hvad sällhet och elände gör.
Den dygd, som i uselhet dör,
Ej lefver af ära.

Jag vill henne dock icke lemna,
Ej hata den verld, som mig qväl.
Hvad himlen mig ändtlig må ämna,
Så vill han dock säkert mig väl.
Jag har mina pligter att fylla
Och väntar fastmera min lott,
När Himlen kan göra dem godt,
Som vrede förskylla.

Vi sluta våra bemärkningar öfver detta sednare tidhvarf och detta skaldeslag med en ännu i sången, bland folket såväl i högre som lägre kretsar, lefvande Folkvisa till följande melodi:

Förnöjda lefnad, du bör skattas
Långt mer än verldens guld och gods;
När för en girig allting fattas,
Är jag med litet nöjd till mods.
Jag är ej slaf af mitt begär, —
Jag dignar ej för afund neder, —
Jag bryr mig föga om den heder,
Som falska munnar skänka plär.

Min ro på vällust jag ej bygger, —
Jag ler åt verldens höga smak; —
Att alltid vara fri och trygger,
Är nöje under lägsta tak.
Mitt kök jag ej till kyrka gör. —
Min välfärd jag i vin ej dränker,
De år och timmar Himlen skänker,
Till större saker nyttjas bör.

Om andra söka gunst och lycka,
Fast ofta genom falska språng,
Så låt dem göra som de tycka,
Jag går ändå min jemna gång.
Den ödet styr, gör som Han vill.
Jag har ej lust med hopen löpa,
För guld en sådan lycka köpa,
Som kanske hör en annan till.

Om allt gick redligt till på jorden,
Om dygden endast blef belönt,
Och om man kunde tro på orden,
Och trohet blef i verket rönt;
Om en den andra ej bedrog, —
Om äran fanns, der äran blänkte, —
Om menskan talte som hon tänkte —
Så vore lifvet roligt nog.

Jag önskar mig blott daglig föda
Och att få lefva frisk och sund,
En måttlig heder, dräglig möda,
Och då och då en ledig stund.
Rent samvet', utan fläck och sår,
En redlig vän i sjelfva nöden,
Godt namn och rykte efter döden!
Jag nöjder då ur verlden går.

Bilaga.

Då till vårt ändamål tjenar att åt minnet förvara hvad vigtigast vidgjordt blifvit till Svenska Folksångernas allmängörande, så kan icke följande afhandling af deras första förordare, Erik Gustaf Geijer, uteslutas från dessa blad. Han var en bland de få, som förstått och sjelf varit genomträngd af deras betydelse och anda. Och efter genomläsandet af dessa rader skall det icke blifva svårt för vänner af hans skaldekonst att inse, hvad vigtigt inflytande på hans författareskap, såväl såsom skald och häfdatecknare som tonkonstnär, detta allvarliga studium af Fornsångerna utöfvat.

Prof. Erik Gustaf Geijers recension öfver
Svenska Fornsånger m. m.
utgifna af A. I. Arvidsson.

Detta är ett ganska förtjenstfullt arbete. För Rec., som, jemte sin vän, Arv. Aug. Afzelius (ehuru förtjensten deraf var vida vägnar mera *hans*), först framträdde med Samlingen af "Svenska Folkvisor" (Stockh. 1814—16, 3 Delar), måste det särskildt vara glädjande att se ett verk, som på visst sätt kan gälla såsom en fortsättning, men tillika är en utvidgning af det förra, nu företaget af en så skicklig hand och med så rika tillgångar. Mig har detta *nya* återfört till det *gamla;* och det *bästa* i bägge har återväckt fordna, redan länge oanslagna strängar, och uppfriskat intryck, för hvilka jag fordom kanske hade bättre ord; ehuru ord här äro temligen likgiltiga. Det måste medges, konstrikheten af dessa har i våra dagar stigit högt. Det finnes ej ett åskådnings- eller känslosätt, som någon gång i verlden gällt eller ännu gäller såsom Poesi, i hvilket man ej försökt sig, och hvilket man ej, till ord och yta, tämligen hittat. Dagens Lyra har spelat i så många toner, att man ej vet hvilken är dess egen; om man ej derför skall räkna den skärande hvissling, æolsharpan, upphängd i stormen, ifrån sig ger. — Det *väsendtliga* saknas dock som oftast i all denna konstrikhet, och det enklaste har i detta afseende förblifvit mest oupphinneligt. Det finnes en gedigenhet och renhet, lik diamantens vatten, som ej låter sig härmas. Hvad Folkvisorna angår, så sade jag för tjugu år tillbaka, att de framförallt "påminna om denna känslans underbara egenskap att med ett enda ord tränga till själen och der uppväcka föreställningen om ett helt menskligt tillstånd, lifligare än all beskrifning det förmår." — Jag har ingenting bättre att säga i dag och får i allmänhet hänvisa till det för- och efterspråk, som åtföljer den gamla Samlingen. Det utgör nästan allt hvad deri egentligen tillhör

mig, och hade äfven kanhända varit öfverflödigt, om det ej nu vid återläsningen lärt mig sjelf, att jag fordom skref mer välklingande ordsvep eller perioder. Det kom af de mönster, som den tiden föresväfvade mig. Man blir med tiden allt mer sig sjelf, och kanhända ej derföre bättre.

Om den första Samlingen deri hade en utmärkelse, att den ännu i vår tid upphämtat så mycken på folkets läppar lefvande poesi, om den kunnat, såsom närvarande Utgifvare yttrar sig, erbjuda "förstlingen af hvad vår folksång innehåller skönast;" så har deremot den närvarande bättre kunnat öfverse och ordna folkvisans hela äldre inhemska litteratur, och den har derjemte egt att begagna en sällsynt skatt af uppteckningar ur folkets mun och minne.

Den är derföre litterär-historiskt rikare. Utgifvaren redogör i företalet för sina källor. De utgöras af flera äldre handskrifna Vissamlingar i Kongl. Biblioteket i Stockholm, det Akademiska i Upsala, Gymnasiibiblioteket i Linköping, och enskilda bokförråd, såsom dem på Skokloster och Bergshammar. Blott till en del ha dessa varit de första Utgifvarne bekanta. *Hufvudkällan* på detta fält blir likväl alltid den muntliga öfverlemningen, den lefvande folkvisan; och att den i våra dalar och skogar ej försinat, är en af de glädjande upptäckter, hvilka ännu alltid kunna göras af en hvar, som, älskare af det ursprungliga i folklynnet, vill läska sig ur andra källor än det rännstensflöde, som nu öfversvämmar Svea land. Till grund för närvarande arbete ligger förnämligast hr Kammarjunkaren Rääfs Samling af fosterländska visor, lekar och dithörande öfverlemningar af alla slag, hvilken Rec. redan omtalt i företalet till Svenska Folkvisor, sid. LXIV, och af hvilken han sedermera med tillåtelse af denna vår utmärkte och *verklige* fornforskare haft tillfälle att enskildt taga en fullständigare öfversigt. Utgifvaren har fått sig denna dyrbara Samling anförtrodd, och Afzelius har i samma ändamål åt honom öfverlemnat sina egna och de hos honom förvarade återstående uppteckningar (ibland dem flera från Vermland af Rec. fordom gjorda).

Man finner här således, eller kommer att i arbetets fortsättning finna, prof af alla den fosterländska Folksångens tonarter och slag ifrån Kämpavisan, i hvilka den mythiska och heroiska tidsålderns skuggor framskymta, intill Lekar och Dansvisor, Barn- och Vallsånger. Man ser en enkel diktkonst, med lika oskuld, om ej med lika lycka, återgifva mörka forntidsminnen och dagens lust och fröjd. Förevarande Del innehåller i tvänne afdelningar: I. "Kämpavisor", II. "Romanser." Rec. skulle önskat bort detta sednare osvenska namn. Hvarföre ej "Riddarvisor" i stället, då största delen, till sitt ämne och genom sin tid, förtjenar denna benämning? Redan en småsak visar dess lämplighet.

Det är ju nästan alltid i dessa visor fråga om en "Herr" Peder, "Herr" Axel o. s. v.? Men herrenamnet var "Riddarens", under den Nordiska medeltiden; "Stoltsjungfru", "Fru" äro det motsvarande för det andra könet. Således skicka vi "Romansen" dit, hvarifrån han kommit, och kunna så mycket mindre inse dess oumbärlighet, som de sånger, hvilka ej passa under den föreslagna benämningen, kunna kallas: "Berättande Visor af blandadt innehåll." Efter den berättande Visan komma sådana, hvilka helt enkelt böra betecknas såsom "Visor", emedan de, utan berättelse, endast innehålla känslans utgjutelser. Till en del äro äfven dessa gamla: t. ex. flera "Andeliga Visor", som ej äro Legender. Men i allmänhet bilda de en sednare art, en lyrisk efterklang till de gamla Folkvisorna, af hvilken Atterbom i "Poetisk Kalender för 1816" lemnat förträffliga prof.

De sålunda betecknade fyra hufvudslag af Visor skulle sjelfva kunna få underafdelningar. Så finns det en viss mythisk klang i några Kämpavisor, som nattligt svagt och fjerran dånar ända ur hedendomens mörker. Ljuden komma något vidriga och förvända, liksom hade de förvirrat sig utur sitt element. Man ser, att en eftertid upptagit dem, dels med hemskhet, dels med löje. Högst märkliga äro de i allt fall. Af denna art äro Visorna om "Thors hammarhämtning" och om "Stolts Herr Alf", de bägge första i denna samling: den sednare, i hvilken Oden åkallas, ett verkligt hedniskt skri, som isar hjertat. I allmänhet äro dessa spökande sångljud få; åtminstone de, som ljuda i dagen. Andra lefva qvar i hemlig vidskepelse. Så påminner sig Rec. att i hr Rääfs samling ha sett en Bön mot "floget hos hästar", som begynte: "Oden står på bergen, han spörjer efter sin fåle" m. m. I allmänhet har folktron satt den gamla hednaguden i synnerlig förbindelse med detta djur; troligen emedan *hästen* under hedendomen var ett vanligt offerdjur, hvadan ock allmogens afsky för hästkött. Om "Oden och hans hästar" funnos, och finnas kanske än, berättelser och ordspråk i Upland (vid något okändt buller nattetid liksom af hästar och vagnar hette det: "Oden far förbi"); — på Gottland, der han troddes visa sig om nätterna än till häst, än på vagn; i Bleking, der man fordom brukade lemna på åkern en kärfve åt Odens hästar, och i Småland, der man på sina ställen ännu, såsom i Tolgs socken, utmärker "Odens stall och krubba." Småländningarne sågo honom sjelf till häst ännu på 1600-talet, om man skall tro en sägen, som vi vilje meddela. En bonde i Trojemåla har berättat om en prest, vid namn hr Per Dagsson, som bott straxt vid Trojenborg eller Hönshylte gamla skans, att han plöjt upp en del af den närgränsande vallen, hvarvid en mängd menniskoben kommit i dagen. Han sådde råg. När rågen uppgick, kom Oden ridande från bergen hvar af-

ton, så stor, att han räckte öfver alla ladugårdshusen, med sitt spjut i handen, och satte sig utanför förstugudörren, förhindrande alla, så länge natten räckte, att gå ut eller in. Så skedde hvar natt, tills rågen skars. Presten sådde åkern två gånger: men då Oden gjorde honom så mycken förtret, har han måst lägga den öde igen. Sagan ha vi hämtat ur "Palmsköldska Handskrifterna (Topographica om Småland)", — men den lärer ursprungligen vara tagen ur Regements-Qvartermästaren Peter Rudebecks Berättelser på 1690-talet till Kongl. Rådet Grefve Dahlberg, hvilka finnas i manuscripterna till Dahlbergs "Suecia antiqua et hodierna" i Kongl. Riks-Archivet. Utgifvaren nämner dessa papper i företalet till närvarande samling, sid. VII. Palmsköld anför flera Småländska fornsånger ur samma källa. T. ex. om Oden, som kom upp — ur "Odens kammare" eller "Asnekåfve", som ligger i Asnesjö (fordom Odensjö) vid ingången till Helgeå, — att välja de slagne på Bråvallahed och föra dem på ett guldskepp till Vallhall, och att samma guldskepp, om hvilket hvart barn vet att säga, skall vara nedsänkt i Runevad (Runeängen) vid Nyckelberget; — om Kettil Runske, af hvilken Kettilsås i Alsheda skall ha sitt namn, huruledes han stal "Odens runekaflar" och med dem, då Oden mötte honom i skogen, band hans hundar, hans tjur och slutligen haffruen, som Oden kallat sig till hjelp, — om den så kallade "Lyftestenen" i Linneryds socken af Kongahärad, på vägen mellan Fryggestorp och Bastanäs, hvarom är följande saga: Thor skall en gång gått från Asagård (i Tolgs socken) till hafvet och Vallhall med sin dräng. Då han kom till detta ställe, mötte honom en jette, som sade sig vilja till Asgård och slåss med Thor, emedan denne uppbränt hans fähus, hvarföre han nu ämnade taga en stor klippa och nedslå Asgård. — Thor sade: "Du är ej så stark; låt se, om du kan lyfta denna lilla stenen upp på den andra." Jetten försökte; men fick den ej af stället, emedan Thor hade förtrollat stenen. Thors dräng deremot lyfte den lätt såsom en vante. Då slog jetten till Thor, att han seg ned på knä; men Thor slog med hammaren ihjäl jetten, och han ligger begrafven i det stora stenröret bredevid. Denna Peter Rudebecks berättelse till Grefve Dahlberg är daterad den 12 Maj 1702.

Det är ej svårt, att i sådant höra efterklangen af Eddiska myther. — Med vissa *foglar* sätta äfven sednare sägner Oden i gemenskap, troligen med anledning af hans *korpar*. Så heter det: "korpar, kråkor, skator bör man icke skjuta, emedan de äro Odens foglar, dem han vid Olofsmässan har hos sig i åtta dagar, då han plockar och tager en stor del af dem." — *Ardea nigra*, en temligen stor fogel af hägerslägtet, hvilken någon gång äfven visar sig i medlersta Sverige, men oftare i det södra.

kallas "Odens svala;" och ett ljud upp i luften, troligen förorsakadt af flyttfoglar, heter i Skåne: "Odens Jagt." — Vid de högst få poetiska öfverlemningar i våra folkvisor, som ännu häntyda på hedniska minnen, ha vi ansett oss böra bifoga dessa sägner, för att på dem fästa uppmärksamheten. Oss synes, som hade dylika öfverlefvor i sagan nästan tagit sig bättre ut än i sången. Dock finnes äfven i detta afseende ett och annat undantag; och på det vi äfven må meddela en sådan sägen i poetisk drägt och tillika göra Thor rätt, då vi hittills mest talat om Oden, vilje vi anföra ett fragment af en Visa om en källa i Skatelöfs (?) socken i Småland, hvilken källa den Store Thoreguden skall låtit upprinna på samma plats, der en piga mördat och begrafvit sin fästman. Det lyder:

Thore lät vattnet springa af grund.
God makt hade han.
Det botade en blindan i samma stund,
Det heliga namn.

Källan, som ock kallas "Helge Thors källa", besöktes fordom mycket hvar Helgethorsdagsnatt. Så blandade sig hednisk och christen vidskepelse.

Om Kämpavisorna, som isynnerhet besjunga Thidrik af Bern och hans kämpar och med förkärlek hålla sig just till denna *sydliga* sagokrets framför den ursprungligt *nordliga* om Sigurd Fofnesbane (ett bevis, att de äro *inkomna*), gäller, synes mig, detsamma, som om de mythiska öfverlefvorna af folksången, nemligen, att de ej äro hemmastadda med sitt ämne. Det är en förklädning af gamla heroiska minnen. Hvilken skillnad i tonarten af de härliga och förfärliga Sigurdssångerna i Edda emot denna behandling? Det mest poetiska i folkvisans omgängelse med dessa gamla bålheter är i sjelfva verket den uppsåtliga lustigheten i framställningens öfverdrift, som stundom framsticker, ehuru rätt andäktige fornforskare endast med suckan kunna anse ett så vanvördeligt förhållande. Rec. har just detta drag särdeles behagat, hvarföre ock den elaka Visan om Ramunder alltid stått högt i hans gunst; hvilket må förlåtas. Man borde ihågkomma, att ironien ingalunda är främmande äfven för gudasagan. Den skalken Loke är der ej förgäfves, och ej heller den starke, enfaldige Thor. Märkeliga öfverlefvor af gamla, vidtutbredda sång- och saguämnen äro visserligen dessa kämpevisor, och vi vilje ingalunda nedsätta deras vigt i detta afseende. Af egen art äro visorna om Esbjörn Prude, äfven derföre, att ämnet är öfverplanteradt från en sednare, vidunderlig *Isländsk* Saga; men grunden — en strid med Trollen — är gemensamt nordisk. Visan om Herr Boo, — naif och god, — är en Småländsk Vikingsvisa. Den finnes äfven hos

Palmsköld (Topographica om Småland) ur Rudebecks anteckningar. Ur samma källa var oss äfven förut välbekant den sköna Visan om Palle Booson, som vi sätta ännu högre, och hvars ämne är ett jungfrurof ur Skåne, föröfvadt af en Smäländning. Utan tvifvel ligger här en verklig händelse till grund. — Och härmed — den sistnämnda Visan hörer till den Andra Afdelningen, eller de så kallade Romanserna, der den, ehuru ej i ordningen den första, dock kanske just begynner följden af de vackraste sångerna, — befinna vi oss på Folkvisornas egen, bästa grund; och hvar och en med poetiskt sinne begåfvad måste erfara det på en viss dem här genomlifvande innerlighet och hemkänsla. Här finnas härliga saker. Läsaren, eller rättare Sångaren, må sjelf uppsöka och njuta. För de bifogade melodierna kan man ej nog vara tacksam. Flere äro i sanning gudomliga; i allmänhet synas de oss ock väl behandlade. — Åt hela arbetet tillåter oss ej tiden att så, som vi gerna velat, genom en fullständig granskning egna full rättvisa. Vi skulle ha mycket att berömma och föga att tadla. — Stundom hade vissa i visorna nyttjade uttryck fordrat en upplysning, som saknas i de dem bifogade anmärkningar. Så heter det om Widrik Willmansson i Visan N:o 5, 4 v., sid. 50: "Han gjorde deraf en pare", hvilket sistnämnda ovanliga ord lemnas oförklaradt. Meningen är densamma, som uttryckes i nästföljande vers: "Han gjorde deraf en gamman." Men det hade förtjent anmärkas, att detta *pare* är det gamla Svenska ordet *par*, som betyder *skalkstreck*. "Mine egne män gjorde mig ett ondt par", heter det i Rimchrönikan. Deraf *illparig* och *purra*.

Vi önska Utgifvaren lycka på den beträdda banan och hoppas, att han ej från Allmänhetens sida må sakna den uppmuntran, företaget i allt afseende så väl förtjenar. Vi längta efter fortsättningen; och genomläsningen af denna första del har för oss återkallat det nöje vi, för flera år tillbaka, njöto vid genomgåendet af hrr Rääfs och Wallmans handskrifna samlingar, som egentligen ligga närvarande arbete till grund. Särdeles angenäm är oss erinringen om "Lekarna" och dervid fästade Visor, hvilka vi i en följaude Del hoppas få återse, äfvensom "Barn-Visorna, af hvilka en, som slutas med dessa sköna rader:

"Ängen var grön,
Flickan var skön,
Gossen var fuller af falskhet" —

ännu ljuder i våra öron. — Hvad "Lekarna" angår, så ha vi redan på ett annat ställe anmärkt (Sv. folk:s Hist., sid. 114), att Sagorna omtala "Lekvallar" i grannskapet af Tingsplatserna, och att ännu bibehållna namn och seder derom påminna. I fria luften lektes mest. Derföre höres i de till dessa folklekar och ringdansar hörande Visor så ofta omqvädet: "under linden"

— "i lunden" — "å grön äng." Ämnet är merändels det enklaste, vanligaste, näml. kärlek, frieri; — för öfrigt fabeln tagen af allahanda landtliga eller någon gång husliga göromål, såsom: skära (skörda) — plocka rosor eller äplen — bygga bro — valla — jaga — ro, fiska — väfva — bjuda i gästabud. — Till den bekanta leken: "Bro, bro, brygga" m. m. kunne vi anföra en gammal variant (Palmsköldska Handskrifterna; Topografica, Upland), hvilken Riks-Antiqvarien J. Th. Bureus från sin barndom omtalat under namn af en "Danslek i Bro Skeppslag", med följande ord:

Hvars män ären j?
Fridsmän äre vi,
Kunnom bättre bygga bro,
Än j sjelfve kunnen tro.
Hvars män ären j?

Derpå svaras:

Thorsmän äre vi,
Kunnom bättre bygga bro
Än j kunnen sjelfva tro;
Hvilken som efter far
Qvar skall han ligga.

Benämningarna af Fridsmän och Thorsmän äro märkliga, antingen dermed skall förstås en motsats eller också en bekräftelse, då Tingsplatser ofta voro helgade åt Thor, och han således sjelf kunde helsas såsom fridens hägnare. — Ej alltid framträder han dock såsom sådan, utan är den förderfliga guden i bergen, de fredlöses beskyddare och barnens buse. En gammal Barnvisa sjunger:

Tulull i logen;
Tolf man i skogen,
Tolf svärd bära de,
Store Oxen stinga de,
Vallebarnen binda de,
Mig vill de locka
Till Thor i fjäll.

Inbillade man sig härvid att höra den christna qvinnan i fordna norden sjungande för sitt barn om vilda skogens faror, i hvilken fredlöse, hedniske män ännu offra åt Thor, röfva och mörda, under det den christna kyrkan redan i dalen höjer sitt kors, så vore detta kanske mera sanning än inbillning. Ännu kanhända går sådan sång igen i någon aflägse dal, der bilderna af fordna vådor nu oskyldigt leka kring fredlig vagga. Men ej orätt ha vi sagt om dessa gamla, i Sveriges berg och skogar kringirrande ljud, att i dem forntida minnen ännu klinga kring dagens lif.

Af samma författare har förut utkommit:

Blad

ur

En Dagbok

under ***Studentfärden*** till ***Köpenhamn***
i Juni 1845.

Pris: 32 sk. B:co.

STOCKHOLM.

MARCUS & COMP.

1848.

INNEHÅLL:

RÄTTELSER:

Genom Författarens frånvaro från tryckningsorten hafva följande misstag och tryckfel insmugit sig i denna bok, hvilka benäget torde af läsaren öfverses och corrigeras.

Pag. 21 2:dra raden *står:* mig så *läs:* mig
" 38 2:dra versen sista raden *står:* vändes *läs:* vänds
" 43 sista versen 3:dje raden *står:* skri *läs:* skro (provincial-ord af verbet *skroa* = glädjes högljudt som små barnen.
" 46 1:sta raden *står:* qvar *läs:* qvär (qväder)
" " 2:dra raden *står:* Aiminacka *läs:* Aimanacka
" " 3:dje versen 1:sta raden *står:* kanner'a *läs:* känner'a
" " 3:dje versen 5:te raden *står:* förstar *läs:* förstår
" 47 sista versen 4:de raden *står:* ifra *läs:* ifrå
" 60 11:te raden *läs:* "de Brittiska öboernas hårda, som från den Ryska slafven o. s. v.
" 63 5:te raden nerifrån *står:* Vetenskaps-Akademiens *läs:* Vitterhets-, Hist.- och Antiqv.-Akademiens nuvarande President hr L. F. Rääf af Småland.

